

ALBERT SCHWEITZER

i

LLUÍS MILLET

Conferència de Lluís Mre Millet
llegida a la sala d'assaig
de l'O.C. en dues sessions
els dies 7 de desembre de 1963
i 7 de desembre de 1964

30 maig 79

Mestre Millet:

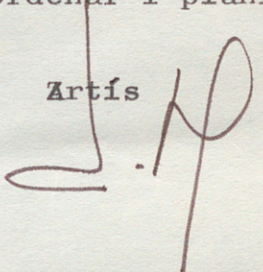
Li retorno l'original i la còpia de la conferència Schweitzer. Només cap al final he suprimit algunes de les seves anotacions emmarcada en llapis, indicatives de text no essencial.

És, doncs, pràcticament íntegre.

El final he copiat la segona versió perquè em sembla més "intemporal" i vàlida.

Hauríem d'ara de trobar matins o tardes de caps de setmana per fer la tria de l'epistolari essencial de cara a aquell treball que li vaig indicar i que ja he començat a ordenar i planificar.

Artís

Com que he anat molt de pressa, no he procedit a una revisió mecanogràfica. Per això, és molt possible - segur!!! - que hi ha diverses equivocacions de pura transcripció mecanogràfica (lletres canviades, etc.). Però res d'això no afecta el contingut bàsic. En descàrrec, he de dir que jo no sóc pas mecanògraf ...

Estimats cantaires i consocis. Senyores. Senyors:

Una de les amistats més fondes o, potser, l'amistat més fonda que el mestre Lluís Millet tingué amb una personalitat estrangera, és la que s'establí entre ell i el Dr. Albert Schweitzer, organista alsacià, el crític més agut fins al present de l'obra bachiana, filòsof, pastor i, més tard, metge-cirurgià per exclusiu amor a la humanitat sofrent del continent africà, que fins llavors no posseïa cap mitjà per tal de guarir les seves malures.

Albert Schweitzer vingué per primera vegada a Barcelona l'octubre de 1908 amb el fi d'actuar en els concerts de l'Orfeó Català, que feia poc que havia inaugurat la seva sala d'audicions, i dels quals parlarem en lloc oportú. (Quan es faci una biografia completa del mestre Millet, tal com realment ha estat, sense conveniències acomodaticies de cap mena, aquestes notes seran - no en tinc pas cap dubte - d'una gran utilitat).

Tot just havien tingut efecte, doncs, aquells primers concerts, Millet publicà el següent article a "Revista Musical Catalana" (avui tan enyorada encara) el mes de novembre de 1908 i del qual llegiré uns paràgrafs com a presentació de Schweitzer:

"

I qui pensa en l'obra de Bach pensa en el doctor Schweitzer, qui avui ha fet el llibre més fonamental, més nou i més sòlid sobre el gran mestre. De llibres prou se'n fan, retallant d'uns i altres, dient algunes vulgaritats i parlant amb to de mestre com si s'imposés alguna nova veritat a la humanitat; però llibres que han nascut d'un amor i d'un estudi i d'un talent observador que aclareix, descobreix i defineix, no n'hi ha gaires. El del doctor Albert Schweitzer farà època en el camp de la crítica musical. En ell per primera vegada s'aclareix la gènesi de l'obra de Bach i, per primera vegada, es mostra el simbolisme de son llenguatge musical, l'alta expressió simbòlica d'aquell art sublim."

.

"Mes Schweitzer, conegut de prop, tractat personalment, desperta tota la simpatia que mouen els homes que porten a dins un ideal generós que és l'única força que els fa obrar: una especial simpatia que us fa oblidar el savi, l'artista, l'home personatge; una cosa superior sobre aquestes altres coses perquè m'és la font de totes elles; una evidència i sentiment d'una finalitat suprema, que el mou a despreciar amablement la mesquinesa de les finalitats egoistes que tants savis i tants artistes no saben despreciar. Així ell fa

l'apostolat de l'obra de Bach sense voler pensar en el profit material que en podria treure; publica els llibres sense exigir als editors el que podria exigir; pren part en audicions com a humil acompanyant allà on veu un sincer entusiasme artístic; és director artístic d'una casa constructora d'orgues d'Alsàcia i no cobra cap sou per a poder exigir el fidel compliment de ses disposicions i manaments. Ell vol tota la llibertat per poder ésser fidel al seu ideal generós.

" Heus ací, doncs, un alt artista en tota l'extensió de la paraula. Un conscient, un aimador, un pràctic i un apòstol del gran art, que amb energia i amor hi esmerça la seva vida generosament i amb tota simplicitat d'esperit, guiat pel sentiment del Més Enllà suprem que guarden en son fons les ànimes nobles".

(En aquest article el mestre Millet no fa al·lusió a l'activitat mèdica del Dr., de la qual carrera no sofrí els darrers exàmens fins l'any 1911, com veurem després, encara que aquella vocació arrenqués en ell des de l'octubre de 1904. Millet no devia ignorar això darrer, però hem de tenir en compte que el seu article anava dirigit evidentment a un públic exclusivament musical).

~~xxxx~~

Recorrerem breument les diverses etapes de la vida de Schweitzer intercalant algunes de les lletres tan interessants i substancioses que aquest creuà amb el nostre fundador, tot parlant també de les seves múltiples actuacions a casa nostra, al si de l'Orfeó Català.

Albert Schweitzer neix el 14 de gener de 1875 a Kayzersberg (Alta Alsàcia). Es el segon fill d'un pastor protestant, Lluís Schweitzer. El seu avi patern era organista i instructor a Plattenhofen (Baixa Alsàcia). Tres germans d'ells tenien la mateixa professió. La seva mare, Adela, era filla d'un pastor de Muhlbach, en la vall de Munster (Alta Alsàcia).

Poques setmanes després de la naixença d'Albert, el pare es traslladà amb tota la seva família a Gunsbach (Vall de Munster). Schweitzer passà, doncs, tota la seva joventut en aquesta localitat. Durant la guerra del 1914, Gunsbach fou bombardejada pels canons francesos i quan això ocorregué el pare de Schweitzer servia encara a la paròquia. Morí molts anys més tard, en 1925. La mare havia estat atropellada i morta pels cavalls militars contraris, en 1916, en

una de les carreteres que conduïen a Gunsbach.

El pare fou el primer mestre de música del seu fill. Aquest, als 8 anys, començà l'estudi de l'orgue, afició que heretà del seu avi matern. Als 9 anys supleix l'organista de la parròquia en el culte.

Des dels seus primers records sofrí ja molt amb la misèria del món. Ell mateix ens conta que no conegué mai la veritable joia de viure, tan natural a la joventut: "Sofria - ens diu - sobretot a la vista dels mals i de les dures labors a què eren condemnats els pobres animals. No arribava a comprendre, ja abans de l'entrada a l'escola, per què en la pregària del vespre hom només el feia intercedir pels éssers humans!" Així, quan la mare li deia "Bona nit!", ell feia, baixet, una pregària suplementària: "Bon Dieu, protegeix i beneeix tot allò que respira, preserva de mal tots els éssers vivents i fes-los dormir en pau". Indubtablement, eren aquests els fonaments - potser encara no conscients - de la seva Ètica del respecte a la vida.

Vers l'any 1885, Schweitzer s'estableix a Mulhouse a casa del seu oncle Lluís, que li era padrí. La seva tia Sofia li feia estudiar el piano. Ingressat al Liceu d'aquella localitat, no s'aplicava pas; tant fou així, que els dirigents d'aquell centre en donaren coneixement al seu pare. Com a conseqüència, tingué un nou mestre que li ensenyà el veritable sentit del deure.

Eugeni Münch fou el primer professor de música de Schweitzer a Mulhouse, i fou qui l'introduí a l'orgue de St. Etienne. El nostre protagonista mateix ens conta que ell tenia en la sang la passió de l'orgue.

Així mateix, als 16 anys, Münch li permeté de rellevar-lo en el servei diví i arribà fins i tot a fer-li acompanyar el "Requiem" de Brahms a un cor parroquial.

Quan a l'edat de 18 anys (1893) ell es preparava pel batxillerat, va resoldre d'afrontar la Filosofia, la Teologia i la Música fins als 30 anys. Després canviaria de ruta per posar-se al servei de la humanitat. Ell mateix ens conta que "les circumstàncies indicarien quina seria aquesta ruta". Efectivament, la idea medical no sorgí de seguida. Un seguit de contingències l'encaminaren vers l'Àfrica Oriental, el país de la lepra i de la malaltia de la son.

Schweitzer passà a Gunsbach els 20 anys següents de la seva vida dintre el quadre de les esglésies de St. Nicolau, St. Guillem i St. Tomàs. Més lluny hi havia la Universitat. A l'ombra de St. Tomàs hi havia el Seminari protestant. Schweitzer hi entrà en 1893 (data ja al·ludida). Estudiava Teologia i seguia el ~~xx~~ Curs de la Facultat de Lletres. Si no en tenia prou del dia dia, treballava a les nits. En dit Seminari existia l'orgue corresponent pels deixebles que s'interessaven per la música, com el nostre protagonista, qui s'inicià en la Teoria Musical i treballava l'orgue sota la direcció d'Ernest Münch, germà del seu primer professor a Mulhouse, el qual li confià tot seguit la part d'orgue dels Concerts Bach que es donaven sota la seva direcció. Entre les preferències musicals de Schweitzer citem la que sentia per Wagner, que s'inicià en el Teatre de Mulhouse quan oí "Tannhauser" i en quedà totalment trasbalsat.

En 1894 Schweitzer ingressà al servei militar i els seus superiors, amb molt bon sentit, li permeteren de seguir els cursos de Facultat. En 1898 passè els exàmens teològics a Estrasburg. Llavors anà a París i es dedicà exclusivament a la música i escriví la seva tesi doctoral "La filosofia religiosa de Kant". Té per mestre d'orgue en aquella gran capital, el gran Charles Me Widor, organista a St. Sulpici i professor del Conservatori, el qual guardava curosament la tradició musical que arrencava de Bach. Schweitzer treballava fins a esgotar-se; tant és així, que més d'una vegada anava a donar lliçó amb Widor sense haver dormit.

De París, Schweitzer es trasllada a Berlín per tal de consagrar-se a la Filosofia sense negligir la Música. Allí estableix relacions amb tota l'élite musical de l'època. Es dedica novament a la Teologia perquè ell mateix deia que tenia necessitat de predicar. Després d'acabada, doncs, la seva tesi filosòfica es dedica a estudis especialment teològics, fins a ésser nomenat vicari de l'església de St. Nicolau de Estrasburg.

Diu un biògraf que a St. Nicolau els seus sermons eren breus i substanciosos i que una certa dama es planyia d'això. Llavors Schweitzer li contesta: " No sóc més que un pobre vicari que es para quan no té res més a dir sobre el text". Com a predicador tenia també una gran simpatia entre els infants i els joves. (Em ve ara a la memòria una anècdota molt curiosa que em referí el nostre gran amic, el mestre Gustave Bret, també amic i col·laborador

constant de Schweitzer: en un dels sermons d'aquest hi era present una dama catòlica la qual restà tan entusiasmada de les paraules del doctor, que després d'expressar-li la seva complaença li manifestà el desig de fer-se protestant. El Dr. Schweitzer, amb una gran prudència, li contestà: "Fins ara, quina religió heu professat?" "La catòlica", respongué la dama; "I els vostres pares, quina religió tenien?"; "També la catòlica"; "I fins ara, a quin temple heu anat a pregar?"; "Al temple catòlic". Llavors el doctor restà un moment pensatiu i li contestà sense embuts: "Doncs no teniu necessitat de canviar de religió; fareu molt bé de continuar com fins ara".

Schweitzer alternava el Vicariat amb treballs científics i la música. Anà altra volta un mes a París per continuar treballant amb Widor. Es llavors quan conegué Romain Rolland amb el qual intimà tot seguit. Donà conferències sobre literatura i filosofia alemanyes passant les vacances tardorals a Gunsbach, que foren fructíferes en el treball.

En 1902 Schweitzer dóna importants conferències a la facultat de Teologia de Estrasburg sobre l'"Evangeli de St. Joan" i "Estudi de la vida de Jesús". Aquest mateix any és nomenat director del seminari protestant, als 27 anys d'edat.

Abans de 1905 Schweitzer publica els següents treballs sobre temes religiosos: "El problema del Sant Sopar segons les relacions històriques i els treballs del segle XIX", "El problema del reialme de Déu", un "Esbós de la vida de Jesús" i "Historiografia de la vida de Jesús".

En 1905, i a instància de Widor, escriu la seva gran obra "Bach, el músic poeta" en francès. Després, dobra la seva llargada i la publica en alemany, traduint-la al francès i a l'anglès. Amb la publicació d'aquesta obra cabdal, rep lletres de felicitació de tot el món. La reina Carme Silvia de Romania escriu al doctor que vagi a passar les vacances al seu castell amb la sola obligació de tocar Bach davant d'ella. Schweitzer no pot acceptar.

El nostre home s'ocupa després de la factura d'orgues i de l'estudi dels orgues antics. "Cal salvar-los i no destrui-los per fer-ne altres de nous", diu ell mateix. En aquest sentit, el seu treball és ímprob: conferències, lletres, viatges, etc. El primer orgue que Schweitzer salvà fou el de St. Tomàs de Estrasburg. Fou coneguda, anys després, per molta gent, la dita següent: "A l'àfrica, Schweitzer salva els vells negres; a Europa, els bells orgues".

Arriba el moment en què Schweitzer és conegut en tots els medis musicals i intel.lectuals d'Europa. El nostre gran home té l'accés obert als grans honors acadèmics.

L'octubre de 1904 el gran alsacià llegeix un article al "Journal des Missions Evangeliques" de París sobre "Les necessitats de la Missió del Congo" en el qual es parlava de la misèria física dels indígenes de l'Àfrica Equatorial francesa. Aquesta lectura va decidir el curs de la seva vida. Schweitzer considerà que per tal d'ajudar més directament l'obra no hi havia cap altre mitjà que fer-se metge. Es llavors quan dimiteix del càrrec de Director del Seminari protestant de St. Tomàs i decideix d'estudiar Medicina. El degà d'aquella Facultat, quan se n'assabentà, digué que més que matricular el doctor l'havien d'enviar a un metge psiquiatra. Tothom, unànimement, volia dissuadir Schweitzer de la seva decisió. Ell contestava que volia fer-se metge per tal de poder obrar, sense discórrer: "Durant massa anys - deia - com a professor de Teologia i com a predicador, he pronunciat massa paraules i he obrat poc conforme a les mateixes".

Convertit en estudiant de Medicina, Schweitzer continuava professant els seus cursos de Teologia i predicava tots els diumenges a St. Nicolau. Llavors, la "Societat Bach" de París, fundada i dirigida pel nostre gran amic Gustave Bret, li encarregà la part d'orgue de tots els seus concerts. Com hem dit, és per aquest conducte que Lluís Millet entrà en relació amb Albert Schweitzer, el qual el 1911 acabava els estudis oficials de Medicina .

El nombre total d'actuacions del Dr. Schweitzer a Barcelona en els concerts organitzats per l'Orfeó Català fou de 17, iniciats el 1908 i acabats el 1921 amb les memorables audicions de la "Passió segons St. Mateu" de Bach.

Ens referirem, doncs, per començar, a les de l'any 1908. Aquestes foren les següents: el dia 21 d'octubre, en una conferència-audició Bach amb la col.laboració del gran tenor alemany Georg A. Walter, el text de la qual es publicà a la nostra Revista; el dia 24, en un Festival Bach-Haendel dirigit pel nostre mestre, amb la cooperació del tenor Walter i l'Orquestra; per últim, el dia 26 del mateix mes d'octubre en un concert a honor se SS.MM. Alfons XIII i Victòria Eugènia, el Dr. Schweitzer hi col.laborà en un "concert" de Haen-

del i en la part d'orgue del "Magnificat" de Bach, que feia poc que l'Orfeó Català havia cantat per primera vegada en els concerts inaugurals del Palau.

La primera lletra que el Dr. Schweitzer dirigia a Lluís Millet abans de venir per primera vegada a Barcelona data del 26 d'abril de 1908. Fou escrita de pas a Sta. Margarida d'Itàlia. En ella, hi ha la circumspecció pròpia dels qui encara no es coneixen personalment i a la vegada es fa patent l'esperit de modèstia del Dr. en establir les seves primeres condicions econòmiques amb l'Orfeó. Diu així, entre altres coses: "Estimat senyor: La vostra lletra m'ha arribat al moment just en el qual jo no podia pas reflexionar i pensar, estant tan ocupat pels assaigs d'una audició de la 'Passió segons St. Mateu' a Estrasburg, que acaba de tenir efecte. He vingut alguns dies a Itàlia per reposar abans de començar els meus cursos d'estiu. Es ara solament quan responc a les lletres que porten més pressa. Excuseu-me'nXX.

"M'és impossible d'estar lliure en les dates per les quals vós em demaneu. Però, a més, jo sóc un treballador lent, que està obligat a meditar llargament les conferències que vol fer, perquè crec que una conferència deu ésser una obra mestra com a pensament i forma".

"Però jo no dic pas que no quant a la idea mateixa. Solament fóra precis que m'aviséssiu amb molt de temps, car el meu temps el tinc molt ple. Com a cantaire, jo proposaria Walter, de Berlín, el millor intèrpret de Bach. Si l'orgue de casa vostra és bo, jo donaria al mateix temps una audició amb aquell instrument. Demà jo toco a la Catedral de Milà.

"Quant als honoraris, us demanaria simplement: 1) de pagar-me el meu viatge, hotel, etc.; i 2) una petita indemnització pel desplaçament. Si vós veieu que la cosa és clara, escriviu-me un mot quan tingueu ocasió.

"Entro a Estrasburg el dimarts. La meva adreça: A.S. Degà de la Universitat. Estrasburg. L Barri de St. Tomàs.

"Estic molt content d'haver fet la vostra coneixença i sento realment que estigui tan cansat aquest vespre per a poder conversar més llargament amb vós.

"Amb l'expressió de la meva perfecta simpatia. A. Sch. "

Abans de la seva primera vinguda a Barcelona, Schweitzer encara escriu al mestre Millet dues lletres més. En una d'elles demana al

nostre director (fixem-nos quina humilitat!) que vulgui llegir la seva conferència adreçada el nostre públic, per tal de donar-hi la conformitat.

Els concerts que hem citat abans ja han tingut efecte, i el Dr. Schweitzer el 29 de desembre d'aquest mateix any 1908 adreça al mestre Millet aquesta altra admirable lletra, de la qual llegiré alguns fragments, perquè en ella l'afecte pel mestre i per la gent de l'Orfeó ha entrat per part del Dr. en la més alta fase:

"Strasbourg, 1 Quai St. Thomas.

29 Des. 08

à Monsieur Millet, Pujol, Gibert, Lliurat:

"Estimats amics catalans: Pensant en vosaltres, 'je mouille les l' (pronuncia líquides les l) per tenir verament la nota catalana i somric de plaer d'estar una mica entre vosaltres. Són les onze del vespre. Al defora, una nita d'hivern clara i freda; acabo d'avivar el meu foc, per tenir la cambra calenta per tal de passar una bona hora amb vosaltres. Al meu davant es troben esteses les vostres lletres i en un cantó de la taula els dos llibres de Llull que m'haveu enviat. Heus ací una vesprada que em pertany; quina joia de poder escriure-us amb tranquil·litat.

"El meu silenci no us ha fet dubtar de mí; he viscut vuit setmanes amb un treball terrible. Ni un sol instant de repòs. Per dedicar-me a vosaltres he esperat les vacances..

"Primerament deixeu-me remerciar-vos per les vostres bones lletres, per les vostres remeses de tots els vostres bons pensaments envers mi. He tingut una gran joia en llegir la primera part de la meva conferència a la Revista Musical Catalana; la segona no ha arribat encara al barri de St. Tomàs. Quant al pare Millet, ha fet un retrat tan simpàtic de mi que ha deixat d'ésser vertader i semblant ('il m'a fait poser dans les causeries sans que je le sache').

"Aquest retrat no és pas el que jo sóc, però sí el que jo voldria ésser; mes crec que els amics són fets precisament per creure en nosaltres i per donar-nos amb aquesta creença les forces per acostar-nos al nostre ideal.

"Amb les vacacnes he començat a llegir Llull, i això no va malament del tot. Tinc més d'un amic romanista a la casa on habito, que sap fer-me'n la lectura, traduint-la seguidament. Es deliciós. Encara no sóc res més que un profà, però espero ésser un iniciat quan us torni a veure.

"No parlem encara d'afers. Estic molt content d'estar una mica amb vosaltres. I la meva sola pena és d'haver-vos deixat massa aviat, precisament en el moment en el qual les relacions estaven establintes. Qui m'havia de dir, quan jo me'n vaig anar a 'Espanya' - sit venia verbo - que hi trobaria amics! Vosaltres m'havau fet molt de bé i jo he agafat un nou tremp prop vostre. L'entusiasme que us uneix, us fa envejables als ulls d'aquells que viuen en un país en el qual aquesta ^{atracció} atracció no existeix. Sovint - en temps de silenci, durant el qual podíeu creure que us havia oblidat - el pensament m'ha portat vora vostre i m'he sentit envoltat d'aquesta atmosfera tan simpàtica que heu sabut crear al vostre entorn. I després escolto els vostres cors; torno a veure els vostres boscos entorn del Tibidabo, i tots aquests somnis s'acaben amb resolucions: saber que vull viure un o dos dies amb vosaltres en la solitud dels boscos i fruir de vosaltres 'coûte que coûte' abans que un treball molt gran que m'espera no em privi de tornar-vos a veure durant dos, o tres o quatre anys. Vosaltres sou molt feliços, malgrat les lluites que sosteniu; i sou tan modestos, que hom ha d'esmerçar un temps per conèixer el vostre valor i el vostre mèrit a través de la vostra modèstia. Pensaré molt en vosaltres quan em passejaré pels boscos nevats el divendres i el dissabte vinents. 'La St. Silvestre' - últim dia de l'any - el passo sempre tot sol meditant; és cosa seriosa veure escolar-se un any i la naixença d'un altre nou. Almenys poguéssiu veure-us al meu costat quan toco Bach al meu bell orgue de St. Tomàs entre 9 i 11 del vespre"

Aquesta lletra és més llarga encara. Hi ha un detall interessant perquè per primera vegada apareix el nom de Siegfried Ochs, el gran director de cors i orquestra bachià, que residia a Berlín. Schweitzer el posaria en relació amb Millet i aquests contactes serien de gran profit per les futures interpretacions de Bach per l'Orfeó Català. Diu Schweitzer a aquest propòsit: "Siegfried Ochs s'alegra de fer la coneixença dels catalans. Malauradament ell no dona la 'Missa' a Berlín aquest any, sinó solament el 'Magnificat' i cantates. No obstant, dona la 'Missa' a Frankfurt. Però allà els cors i l'orquestra no són tan bons com a Berlín. Jo us aconsellaria, més aviat, d'esperar que la torni a donar a Berlín. Ell em fa dir-vos que vosaltres sereu benvinguts de totes maneres. La 'Missa' a Frankfurt té efecte el mes de març".

Encara Schweitzer afegeix: "Què és ~~xxxxxxxxxxxx~~ dels vostres plans

de donar el 'Credo' de la 'Missa' a l'octubre? Em serie precis saber-ho per tal de no acceptar contracte al Festival de la Neue Bachgesellschaft alemanya que sempre té efecte en aquesta època. Hom dóna el 'Kyrie' i el 'Gloria' el 3 de febrer a París; estic a punt de treballar-lo!

I encara més avall: " He passat molta pena per vosaltres en veure als diaris que el vostre partit ha estat derrotat en les eleccions. Em sembla que la 'massa', el 'vile pecus' no va pas amb vosaltres o, encara, amb nosaltres. Pobres amics! Més en els terrenys artístic i espiritual, la victòria us pertany certament ".

En la lletra enviada des d'Estrasburg el 10 de febrer de 1909, el Dr. encara es recorda tendrament del paisatge i dels amics de la nostra terra: " El meu cap fatigat - diu - pensa sovint en tots vosaltres, i quan tanco els ulls veig les vostres muntanyes, el mar, el vostre sol..."

L'Orfeó Català, l'any 1909, estudiava el famós "Himne" a 16 veus de Richard Strauss. El Dr. Schweitzer se'n lamentava en una lletra dirigida al mestre i li escrivia en to humorístic: " Deu anys de purgatori per haver estudiat Strauss abans que Bach! "

Encara el 10 d'agost el Dr. Schweitzer es dol dels terribles esdeveniments de la nostra Setmana Tràgica, i escriu que en pensament havia estat prop de nosaltres en aquells jorns terribles. El mestre i el doctor dialoguen epistolament de forma continuada sobre les obres que s'han d'interpretar. Per al primer, els consells d'Albert Schweitzer són de primera qualitat.

I així arribem als cinc Concerts de Tardir, organitzats per la nostra entitat els dies 21, 24, 27, 29 i 31 d'octubre de 1909, en els quals el nostre gran amic pren part principalíssima com a organista; els conjunts són sempre dirigits pel nostre mestre Lluís Millet. El programa del primer d'ells era superb. Heus-lo ací;

I.- Bach: Preludi i fuga en sol major, per a orgue (Dr. Schweitzer)

.- Recitatiu i ària per a tenor i orquestra de la Cantata núm.

20 i recitatiu i ària per a tenor i orquestra de la Cantata núm. 127 (G. Walter, Dr. Schweitzer i Orquestra).

II.- Bach: Credo de la 'Missa en si menor' (primera audició a Espanya) (Sra. Bertran, soprano; Sra. Dachs, contralt; Sr. Navarro, baix; Orfeó; Dr. Schweitzer i Orquestra)

III.-Bach.- Cançons espirituals: a) Warum betrübs du dich; b) Es ist num aus (G.Walter i Dr. Schweitzer)

Bach.- Recitatiu i ària "Seht, was die Luebe thut" (G.Walter, Dr. Schweitzer i Orquestra)

J. Rheinberger .- Concert per a orgue i orquestra Dr. Schweitzer i Orquestra. Direcció general: Lluis Millet)

Notem com a nota més sobressortint la primera audició a Espanya del "Credo" de la "Gran Missa" de Bach, pel qual l'Orfeó comenà a endinsar-se en la gran obra.

Amb un parèntesi d'un recital Walter amb acompanyament de piano (dia 24), el 27 té efecte el tercer dels grans concerts. Heus ací també l'admirable programa:

I. CH.M.Widor: Simfonia sacra (Dr. Schweitzer i Orquestra)

Bach: Cançons espirituals: a) Ich Steh deiner Krippenhier; b) Dir, dir, Jehova (G.Walter i Dr. Schweitzer)

II.- Credo de la 'Misa' de Bach, pels mateixos elements que el primer dia

III.- Mendelssohn: Darrera sonata per a orgue (Dr. Schweitzer)

Bach: Cantata núm. 55 "Ich armer Mensch" (G.Walter, Dr. Schweitzer, O.C. i Orquestra. Dir.: Lluis Millet)

El dia 29 d'octubre el Dr. Schweitzer dóna una sessió íntima d'orgue, memorable, quasi íntegrament dedicada a Bach.

I per fi el dia 31 té efecte un concert extraordinari que amb tots els elements dels Festivals i compost de les principals obres interpretades en la tanda clou solemnement aquestes grans manifestacions.

Ja hem parlat del projectat viatge a Alemanya (Berlín) dels mestres Millet i Pujol i a instància de Schweitzer per tal d'assistir als assaigs i concerts de la 'Missa' dirigits per Siegfried Ochs, cèlebre especialista de Bach que una relació ben important havia de tenir després amb Millet, servint-li també d'inapreciable consultor en les audicions Bach de casa nostra. Ochs, amb els seus grans cors i orquestra, havia de dirigir aquella època la 'Missa'. Schweitzer està content de poder tornar a estrényer la mà dels germans catalans i els escriu una lletra tota plena de detalls i amb l'itinerari complet (6 novembre 1909). Però aquesta excursió artística tan esperada no es pogué realitzar per malaltia del mestre Pujol, qui es casà poc després. Schweitzer en té una decepció i escriu al mestre

Millet el 24 de desembre:" Comme j'avais raison de dire a Pujol de ne pas avoir uniquement confiance en son pharmacien! J'aimerai savoir s'il va mieux et si le mariage se fait..." I afegeix:"Les línies que se'm dediquen a la Revista de l'Orfeó m'han emocionat. Em sembla increïble que em meu concurs us hagi estat talment preciós". I després: " J'ai du attendre le 1er jour de vacances pour vous écrire. Et encore il faut que je me concentre car j'ai a prêcher les jour de Noël et le dimanche après. Je suis si hereux d'avoir été à votre église. A présent je sais ou vous chercher le dimanche matin: je vous vois au milieu des garçons, et il me semble que je les entends chanter" (es refereix a l'Escolania de la Mercè; diu, a més, que estaria molt content de poder projectar un orgue per a l'església de la Mercè, per mitjà del qual la seva presència, àdhuc quan ell no fos d'aquest món, seria sempre viva entre nosaltres).

Més endavant explica Schweitzer com els moviments que porta Widor amb la seva "Simfonia sacra" són exactament iguals als que portava Millet quan amb el Dir. i l'Orquestra l'havia dirigit. Es felicita d'haver posat aquell en relació amb l'enginyer alemany Holm, molt aficionat a l'orgue i una de les amistats més nobles i pures de Millet. Acaba fent al·lusió a la meua petita persona d'aquells temps:" A vous et a toute votre cour, et au petit prince (aquest petit princep sóc jo); j'espère qu'il n'est plus malade".

El 13 de gener de 1910 Schweitzer està reposant a Gunsbach, al camp, a punt de retornar a Estrasburg. Ha passat els exàmens de Medicina i diu que li resten solament 15 mesos de viure a Europa abans de complir la seva missió medical. Les al·lusions a la futura audició integral de la "Gran Missa" de Bach a Barcelona abunden. Llavors estarà 15 dies entre nosaltres, ja que aquesta serà possiblement la darrera vegada que ens reveurà, afegint:" J'ai la nostalgie après vous, après Barcelone". I fent bromes manifesta que durant els 15 dies que estarà amb nosaltres es podran organitzar recitals d'orgue després de les 12 de la nit perquè tothom pugui ser-hi a l'hora. Espera amb ànsia trobar-se a la casa particular del nostre mestre, de la qual des de les audicions de l'any 1911 en serà sempre hoste.

x Aconsella de suprimir l'aria 126^{is}
de baix del "gloria" de la Missa
perquè la considera una cosa folla
com organització i ben que és un
suplir d'esultar-la. S'entia etc

El dia 1 de març de 1910, des de Frankfurt, enmig d'una llarga "tourné" que l'ha privat d'escriure als amics, el Dr. Schweitzer escull precisament per començar aquella comunicació, el fundador de l'Orfeó Català. El nostre amic té necessitat de la natura. Manifesta textualment que "si no pogués anar a passar una o dues vegades al ~~XXX~~ mes una tarda en el bosc amb el seu gos, no sabria pas ço que li esdevindria". Les audicions de la 'Missa' a París amb Gustave Bret li aviven el record ^{la mostra de} de l'obra donada a l'Orfeó i està content que l'amistat entre Volkmar Andréa, eminent director suís, i Lluís Millet per ell preconitzada, sigui una realitat.

La preparació dels grans Festivals Bach donats i organitzats per l'Orfeó Català en novembre de 1911 s'activa en gran manera. Moltes de les lletres escrites per Schweitzer al mestre Millet i datades aquell any hi fan referència. En alguna d'elles Schweitzer no perd pas l'humor.

Pel que s'endevina, existia el projecte de contractar la cèlebre clavicembalista Wanda Landowska per prendre part en dits concerts. Schweitzer en lletra datada el 24 de febrer de 1911 a Estrasburg, comenta amb intencionat humor la idea;

"Mes chers frères catalans: Impossible d'engager Wanda! Le clavecin me donne la diarrhée et des coliques, en réalité pas au figuré! Je crois que la vibration des cordes du clavecin agit directement sur mes intestins et les fait vibrer! Que dirait Raimundus ^{Solius} Lullius s'il apprenait que pour faire la troisième partie du concert vous metrez de la musique de clavecin à côté de la Messe de Bach! Non, j'aime Wanda, je l'adore ... mais laissez-moi faire le programme sans clavecin! Je vous supplie. Engagez-la pour une autre époque; je vous assure que je trouverai de quoi faire une très belle troisième partie, sans soliste. Je vous supplie (en aquest punt Schweitzer dibuixa un ninot agenollat en actitud suplicant)). Dans quinze jours je vous proposerai le programme. C'est entendu pour le 1-15 novembre, je vivrai avec vous pour la dernière fois. À vous de coeur très à la hâte. Albert Schweitzer".

En el mes de maig Schweitzer estava malalt del braç i lentament s'anava refent. Començava d'escriure, i de tocar l'orgue. En el mes de juliol, Schweitzer estava ja completament bé, donat de ple a la seva múltiple activitat. La il·lusió pels projectats Festivals Bach barcelonins creix ~~xxx~~ en ell ^o aquest fi, en la revisió de les edicions de les partitures orquestrals per a modificar-ne, si convé, els

Relatium

detalls necessaris per a una més bona execució. Manifesta que "cada vegada que s'asseu a l'orgue" pensa en el mestre Millet. Demana que fins a arribar al mes de novembre (el de les audicions), l'Orfeó Català no estudiï res més que Bach. "Sobretot - diu - que no estudiï pas una obra de Strauss a ll7 veus. Tot per la 'Missa'". (Quin humor més fi!).

El 4 de setembre, el Dr. dóna instruccions sobre la manera de cantar els corals alternats amb l'orgue, precioses des del punt de mira de l'execució d'aquest gènere (que havia d'alternar en els concerts amb la 'Missa'). "Això serà - diu - com una mena d'ofici". "Com m'alegraré de poder sentir els bells versets del misticisme alemany en la vostra bella llengua. En el primer concert els corals invocaran la redempció pel Crist tot preparant el Kyrie i Gloria; en el segon invocaran la Trinitat (Déu, el Fill, el Sant Esperit) per preparar el Credo; llavors - afegeix- tot és clar".

Una de les lletres del gran home al mestre Millet data del 25 d'octubre. Blanca Selva, la gran pianista, havia de col.laborar, i efectivament col.laborà, en els Festivals. Es veu que el primer projecte era el d'un concert Schweitzer-Selva. Al Dr. no li venia pas de gust i arribà a perdre els estreps. Heus ací com s'expressava: " Estimat germà català: Mlle. Selva és un camell... Que ella toqui ço que bé li sembli per a lluir-se i que em deixi en pau..... Mes si jo m'haig de trobar sol amb Blanca Selva el dia 21, demano que nosaltres no toquem "meli melo", que un preludi de Bach no estigui enquadrat per la "Berceuse" de Chopin per un cantó i per l'altre per una "Tarantella" d'un altre polonès...". I a continuació Schweitzer dóna la llista de les obres que tocarà el referit dia 21 (Bach, i Cèsar Franck); igualment, de les que tocarà junt amb el llavors joveníssim Joan Massià el dia 26, ja com a acompanyant, ja com a solista. Afegeix: "Vos vegeu, estimat meu, que jo no puc més. Tantes hores d'escriure pels programes per res i res... Llavors, feu-los vosaltres i jo tocaré ço que m'indicareu. Però jo no us escriuré ni una ratlla més amb referència als programes". "I nosaltres farem una 'soirée' d'orgue i violí, només que per nosaltres, per l'art vertader... Molt fadigat fins que tingui el plaer de veure-us, Albert Schweitzer ".

Per fi, els tan esperats Festivals Bach (una de les més brillants i glorioses tandes de concerts organitzats per l'Orfeó) arribaven a terme i s'efectuaren els dies 19-21-26 i 28 de novembre de 1911;

i encara amb l'additament d'una sessió íntima pel Dr. i el nostre Joan Massià, que en aquells concerts començaren un contacte que havia de durar alguns anys.

Llegirem el comentari que d'aquestes memorables sessions féu la Revista Musical Catalana (Any 1911, pags. 375-378):

BUTLLETÍ DE L'ORFEO CATALÀ

375

Palau de la Musica Catalana

FESTIVALS BACH

I bé es cert que cap de nosaltres dubtava de l'èxit que havien d'alçancar aquests Festivals, mai podem tampoc imaginar l'entusiasme insòlit que han despertat en el públic filarmonic de Barcelona a partir del segon concert, en el qual se donà a conèixer la primera meitat de la *Missa en si menor* de J. S. Bach.

Desde l'inauguració de la gran sala d'audicions del Palau, no recordem pas una altra festa més emocionant que la de dits Festivals, on se manifestés més clar i obert el goig de l'esperit i on la joia dels cors esclatés amb més pura i sincera emoció. Certament que l'obra de Bach tot s'ho mereix; més la satisfacció dels cantaires era grandíssima veient recompensat amb tant gloriós èxit l'esforç i l'actiu treball que desde mesos abans portaven realitzats.

Bregats encara pels falaguers aires de victòria, no anem a fer ara crítica dels concerts: com a memòria d'ells copiarem íntegres llurs programes, reproduïrem l'anàlisi descriptiu de la *Missa* de Bach, degut al distingit musicòleg francès Camil Benoit, per als llegidors de la REVISTA que 'l desconeguin encara; i extractarem de la premsa barcelonina 'ls paràgrafs més eloqüents que a l'execució de dita obra 's refereixen.

Solament, per la nostra part, tenim de dedicar un mot d'elogi als excel·lents artistes que cooperaren al brillant èxit d'aquests Festivals, tot regraciant-los, a la vegada, llur devot entusiasme envers l'obra portada a cap per l'ORFEO CATALÀ.

En primer lloc vagi 'l nom il·lustre del Dr. Schweitzer. Aquest, que, com ja es sabut, se constituí desde llarg temps en apostol de l'art esplendorós del gran místic d'Eisenach, prodigant-se en infinitat d'audicions arreu organitzades, es ja un artista familiar del nostre públic. Enguany, com en ocasions anteriors, ha posat de manifest el seu art noble en l'interpretació, la més perfeta i convençuda, de Bach, fent-nos gaudir de la serena i placida joia que 's desprèn de quiscuna de les seves immortals pàgines. Aquells preludis i fantasies amb els quals alternaren els corals triats a propòsit, no podien pas interpretar-se de millor manera. Tota la sala era impregnada de l'esperit de Bach. I què direm de la feixuga i compromesa tasca d'en Schweitzer en l'execució de la *Missa*? Podríem dir que en aquesta l'orgue es un immens fanal que, irradiant entorn potent llum, salva l'armonios vaixell de tot perill per deixar-lo a feliç port. Vegi-s, doncs, si es gran l'importància de la seva part, i, per lo tant, si es considerable l'influència que pot exercir aquest instrument en mans d'un ver artista. El voler el mestre Millet compartir amb el Dr. Schweitzer els honors de l'últim festival, cal regoneixar-ho, més que com una acció de polidesa, com un acte de justícia.

Mlle. Blanche Selva mèresqué, de la mateixa manera, tota l'admiració del públic. El seu estil

sobri, sense afectació de cap classe; el seu gust exquisit en l'elecció d'obres, i son mecanisme, d'una solidesa assenyalada, varen fer-li guanyar tot seguit la simpatia de l'auditori, que repetidament s'exterioritzà en aplaudiments llargs i nodrits.

L'excel·lent pianista francesa, professora del curs superior de piano a la «Schola Cantorum» de París, tingué a son carrec l'execució íntegra del primer programa de la tanda, compost de les següents obres:

I PART. *Allemande en sol*, de Scarlatti; *L'Entretien des Muses*, de Rameau; *Les Cyclopes*, de Rameau; *Partita en si bemol*, de J. S. Bach; *Toccata i Fuga en re*, de J. S. Bach.

II PART. *Sonata*, op. 111, de Beethoven; *Preludi choral i Fuga*, de César Franck.

III PART. *Poema de les Montanyes* (1.ª audició), de V. d'Indy; *Navarra* (1.ª audició), de l'Albeniz.

L'exit alcançat per Mlle. Blanche Selva fou, com ja hem dit, ben complet. En les dugues obres de Bach i en la de C. Franck, especialment, produí fonda emoció al public. També tingué Mlle. Selva moments deliciosíssims en la divina *Arietta con variazioni*, de la sonata de Beethoven; imposant, ademés, amb el seu gran art, l'obra juvenivol de D'Indy, que ofereix força interès per sa bella forma planística i la distinció de les idees. En l'interpretació del nostre Albeniz no estigué pas Mlle. Selva menys afortunada, lluint-se més encara que en *Navarra* en la bonica composició *La Vega*, donada fóra de programa.

L'art superior de la jove pianista va manifestar-se de nou en el concert següent, on executà, acompanyada per l'orquestra, el *Concerto en fa menor* de J. S. Bach, i, sola, la *Toccata i Fuga en do menor* del mateix autor. El public la va escoltar verament cor-près; perquè, si elevat es son estil, les qualitats tècniques de que fa gala no són pas menys d'admirar. L'esplendida dinàmica de sos dits, amb la qual obté una riquesa de matisos que avaluen extraordinàriament les seves execucions, es, sens dubte, una de les qualitats més assenyalades de Mlle. Selva.

Son record entre 'ls filarmonics barcelonins serà dels que perduren.

Altre artista d'alt vol, si bé jove encara (i aquest de terra catalana), es en Joan Massià, violinista de pervindre que ha cooperat també al grandíós exit d'aquests Festivals, lluint les excel·lències d'un estil dels més purs i d'una tècnica immillorable, posades a prova en les importants obres que executà, i sobre tot en els difícils *solis* de la *Missa*, que, tocats amb tal perfecció, causaren a l'auditori sorprenent delícia.

Les composicions interpretades per en Massià en el III Festival Bach, foren les següents: *Sonata en si menor*, de J. S. Bach; *Cançó Lluís XIII i Pavana*, de Couperin-Kreisler; *Preludi i Allegro*, de Pugnani-Kreisler; *Concerto en la menor*, de J. S. Bach. Aquesta darrera obra la tocà en Massià acompanyat per l'orquestra, i les tres primeres acompanyat al piano per en Ricard Vives.

L'auditori dispensà al'excel·lent violinista paísà nostre un exit dels més francs i entusiastes, obligant-lo a repetir la *Pavana* de Couperin, que resultà una vera filigrana, i ovacionant-lo al final del *Concerto* de Bach, que digué en Massià amb una seriositat i una correcció dignes del major elogi.

Per al desempeny dels *solis* vocals de la *Gran Missa* de Bach, la direcció del Palau pogué comptar amb el concurs dels reputats artistes Sra. E. Dachs, Srta. G. Lloró i Srs. R. Bosch i I. Navarro; tots

ells (excepció feta de la Srta. Lloró) coneguts ja del nostre public habitual de concert, per haver cantat en anteriors temporades en el mateix Palau.

Aquí a Barcelona, on tan poquíssim se conresa 'l genre vocal exclusiu de concert, es ben difícil que arribin els artistes de cant a posseir-se d'aquell art; més els referits solistes han conseguit, perfeccionant-se cada dia més, imposar-se al nostre public, que per fi ha pogut regoneixer l'avenç d'aquells en llur estil, permetent-los abordar les dificultats més grosses amb un exit ben falaguer per cert. En mig dels grans chorals, els números de la *Missa* encomanats als solistes no han sigut pas escoltats amb menor atenció, fruit-ne 'l public totes les delicadeses de factura i matigues d'expressió gracies al just accent que 'ls donaren els artistes esmentats. Prou ho demostraren els aplaudiments amb que foren acollits tots aquells números; aplaudint-se, però, d'una manera especial l'*Agnus Dei*, cantat per la Sra. Dachs amb una emoció de les més sinceres; la deliciosa aria *Qui sedes ad dexteram*, que digué amb suma perfecció la mateixa artista acompanyada de l'oboé d'amor; l'aria del credo *Et in Spiritum Sanctum*, frasejada amb gran autoritat pel bariton Sr. Navarro; i el formós *Benedictus*, que cantà amb bell estil i expressió intensa 'l tenor Sr. Bosch. La Srta. Lloró, que desempeñà la part de soprano, intervingué solament en els duets, i amb la seva bonica veu conseguí donar an el conjunt el més bell encís.

Fem constar també, abans d'acabar, la brillant cooperació que l'Orquesta Sinfónica de Barcelona prestà an aquests Festivals. Va lluir-se molt, especialment, en l'audició de la *Missa*, puix tocà amb un *amore* que honra moltíssim els professors que l'integren. Cal remarcar, sobre tot, l'excel·lent treball dels professors solistes Srs. Rovira, Coma i Gonzalez (trompetes), Calvera (flauta), Giordani i Garcia (oboés d'amor), que en llurs respectives parts rivalitzaren en zel i destresa, mereixent sovint l'aprovació unànim de l'auditori.

Havent ja esmentat totes les obres interpretades pels solistes instrumentals en els concerts que 'ns ocupen, bastarà ara consignar l'ordre de les primeres parts dels programes on s'executaren diversos chorals de Bach alternats amb peces d'orgue. Aquests chorals foren cantats per un reduït nombre de veus en la galeria interior de l'hemicicle; produint, acompanyats de petita orquestra, un efecte dels més admirables. L'ordre de la llur audició fou el següent :

II FESTIVAL. *Preludi-Fantasia en do menor*; choral *Anyell de Déu puríssim*; *Preludi per a choral en la menor*; choral *Oh testa llatzeradal*; *Adagio en la menor*; choral *Qui es que així us colpeja?*; *Fantasia en mi bemol*; choral *Jesús, joia meva*; *Fuga en mi menor*.

Aquest programa fou completat amb les obres de piano assenyalades abans i amb el *Kyrie i Gloria* de la *Missa en si menor*.

III FESTIVAL. *Preludi del choral Pater noster*; choral *La vostra voluntat, Senyor*; *Preludi del choral Jesu meine Freude*; choral *Jesús, joia meva*; *Fantasia del choral L'Esperit Sant s'ha elevat*; choral *Oh Esperit Sant, diví tresor*.

Completaren el programa d'aquest dia les obres de violí executades per en Massià i el *Credo, Sanctus, Benedictus i Agnus* de la *Missa*.

El darrer Festival Bach, celebrat el dia 28 de novembre, fou consagrat a l'audició completa de la

Gran Missa en si menor; atraient el seu anunci una immensa gentada, que va agotar a la taquilla totes les entrades i localitats per a aquella nit.

S'inclou, tot seguit, un detallat estudi de la "Missa" degut a Camille Benoit.

Després, un resum de les crítiques unànimement laudatòries, sense cap reserva, de la premsa barcelonina. D'aquestes, en volem extraure el següent fragment, publicar a "La Veu de Catalunya" el dia 23 de novembre de 1911: "La data d'abans d'ahir caldrà assenyalar-la amb pedra blanca en els annals artístics de Barcelona. Al Palau de la Música Catalana hi hagué un esplendorós esdeveniment artístic de la més cabdal importància, amb la perfecta i meravellosa execució que tingué la tan famosa "Missa en si menor", composició d'un dels més grans músics, el mestre alemany J.S.Bach Tan sols el nostre Orfeó Català, amb la sàvia organització que se li donà en la seva fundació, i un mestre de les excepcionals dotes d'intel·ligència, de geni, constància i de fervorós entusiasme per l'art, com Lluís Millet, podrien triomfar amb una obra tan colossal com ans d'ahir, amb goig inefable, veiérem la seva execució coronada per l'èxit més grandios que havem presenciât en les solemnitats musicals de Barcelona Allí deia el mestre Mascheroni, que ni a Milà, ni a Bolonya, ni en cap altra ciutat d'Itàlia on es rendeix entusiasta culte a la música, ningú no s'havia atrevit a embestir la difícilíssima execució d'aquesta obra monumental i que calia rendir un tribut d'admiració al mestre Millet i a tots els executants per haver aconseguit un tan assenyalat èxit en aquesta gran empresa..... Quan esclataven les grandioses ovacions que coronaven l'execució dels diferents fragments es veia el mestre Mascheroni, dret, aplaudint entusiasmât i cridant diverses vegades 'Bravo! maestro!', dirigint-se a en Millet."

Encara, no ens abem d'estar de llegir la ressenya que de la sessió íntima Schweitzer-Massià en féu la Revista Musical Catalana (1911, pàgs. 383-5):

"

SESSIÓ ÍNTIMA

A CARREC DEL DR. SCHWEITZER I D'EN JOAN MASSIÀ

Abans de deixar Barcelona, i com ja havia fet els anys precedents, l'il·lustre organista alsa-

cià Dr. Schweitzer volgué dedicar als seus comprofessors, amics i admiradors una sessió d'orgue, que féu precedir d'un breu parlament per preparar aquells a l'audició que anava a seguir. En dit parlament el savi catedratic volgué insistir sobre la manera d'interpretar Bach segons el seu pregon convenciment, això es, presentar les seves obres exemptes de tot efectisme, i fer-les valer per llur propia valua musical dintre la major simplicitat d'execució. Es per aquest merit, principalment, que remarcà 'l Dr. Schweitzer la tant alabada execució de la *Missa en si menor*, la qual confessà no haver sentit mai cantada amb un tant cabal sentit de l'obra i amb un fervor i un entusiasme tant grans com els que han ressaltat en l'audició referida del Palau.

Acte seguit donà començament a l'intim recital, executant a l'orgue, amb una mestria sens igual, diverses obres de Joan Sebastià Bach, entre les quals recordem algunes de la joventesa del mestre; varis *Chorals funebres*, una *Tocatta* i la darrera *Fuga en sol menor*. La tant coneguda *Aria* del mateix autor, seguida d'altra peça, fou dita al violí, per en Massià, amb austera expressió, acompanyant-lo a l'orgue 'l Dr. Schweitzer. L'admirable fusió d'ambdós instruments fou per a molts una revelació inesperada. Així mateix pogué admirar-se la bellesa de dit conjunt en l'interpretació del *Tema i variacions* de Rheinberger, un model dintre aquell genre, no pas gaire conresat.

El Dr. Schweitzer volgué rendir també son tribut d'admiració al noble mestre de l'orgue César Franck, del qual executà la *Fantasia en la* i el *Choral en si menor* : dugues obres de volada i de la més alta inspiració, que 'ls oients escoltaren amb el més profunde recolliment.

Al final de la vetllada foren festejats ambdós artistes amb un aplaudiment xardorosíssim que durà estona llarga.

Com podem veure, amb aquests Festivals memorables Bach entrà definitivament a casa nostra.

Encara havien de tenir efecte altres dues audicions íntegres de la " Gran Missa en si menor" bacchiana, que s'efectuaren al Palau els dies 15 i 17 de març del 1912. Schweitzer, organista insubstituïble, accedeix joiós de tornar a estar entre nosaltres i es combina el treball per tal que així sigui.

Per aquell temps, com hem dit, publica l'edició anglesa, degudament ampliada de "Bach, el músic poeta" i l'envia al mestre Millet amb expressiva dedicatòria.

En lletra datada a Estrasburg l'onze de gener de 1912 dóna al seu "germà Català" una fausta nova: " No vaig pas sol al Congo aquest estiu - diu - car hi porto també una noia encisadora com a esposa i ajuda medical. S'anomena Helena Breslau i és la filla del professor d'Història ~~ma~~ a la Universitat. Ella va ser la meva col.laboradora en tots els meus treballs literaris i té grans coneixements de medicina ja que ha passat dos anys als hospitals com infermera. Nosaltres dos som uns bons amics des de fa molts anys".

Com hem dit, els dies 15 i 17 de març del mateix any (1912) tenen efecte dues noves audicions íntegres a Barcelona de la "Gran Missa" com a final d'una sèrie de sis grans Concerts de Quaresma que organitzà l'Orfeó Català. El Dr. Schweitzer hi pren part com a organista amb la suprema eficiència de sempre. Després, no el reveuríem fins al concert íntim d'orgue efectuat el 22 d'octubre de 1919 (Ço que esdevingué amb la vida i activitats del nostre gran amic ho veurem més endavant). Diguem ara, només, que en la mateixa data del segon d'aquests concerts (17 de març al matí) es tributà en la sala del Palau l'"Homenatge d'admiració al mestre Millet, als demés mestres, als orfeonistes i als seus col.laboradors Dr. Schweitzer i Orquestra Simfònica de Barcelona" que prengueren part en les grandioses audicions, la inicitiva del qual fou deguda al mestre Enric Morera i que motivà la lletra que el nostre mestre dirigí al mateix, plena de l'esperit de modèstia que caracteritzava el seu autor ; i que tots coneixem.

Heus ací com descrivia l'acte la nostra Revista Musical Catalana (RMC 1912, pags. 66-69).

Homenatge a l'Orfeó Català

L'exit d'una titanica empresa artistica portada a cap feliçment per l'ORFEÓ CATALÀ s'es resumeix en la simplicitat d'unes quantes paraules gravades en una bella lapida que per sempre més ho pregonaran, assenyalant ensems la data del dia 28 de novembre de 1911 com un jorn de glòria per a la nostra institució i com un dia de goig per a la ciutat de Barcelona, que pogué fruir en tota sa grandesa la magna producció d'un dels més grans genis de l'humanitat: la *Gran Missa en si menor* de J. S. Bach, executada per l'ORFEÓ CATALÀ i l'Orquestra Simfònica de Barcelona sots la direcció del mestre Lluís Millet.

La transcendència d'aquesta festa no som pas nosaltres qui la tenim de fer notar, car d'ella mateixa s'espren un fet insolit que ha mogut les gents a commemorar-lo. A més, prou ja s'ha fet, oportunament, perquè nosaltres ara ho repetim. Més sí que cal fer notar un aspecte d'aquella manifestació d'entusiasme i admiració del nostre poble, i es el valor moral que representa aquesta manifestació espontània que, una vegada més, l'ha posat a un nivell altíssim, tant alt, que per un moment assolí aquella perfecció social que tant anhelem per a la nostra patria catalana.

La commemoració, a la nostra terra, de l'execució de la *Missa* de Bach, es cosa d'un tant alt sentit, que quasi podem dir que Catalunya en aquells dies assolí aquella clarividència, serenitat i equilibri col·lectiu que encara, per dissort, el nostre poble sols té de quan en quan.

Aquest es el major valor de l'acte celebrat pels admiradors de l'ORFEÓ CATALÀ i del seu director, en Lluís Millet.

Uns cants magnífics, uns cantaires heroics i un artista esforçat han tingut la virtut d'ajuntar a gents diverses, la major alabança de les quals es dir que han sabut comprendre la bellesa de la musica del *Cantor* i l'esforç i entusiasme de sos interpretadors. Lloats siguin tots els

benemerits catalans aimadors de l'art musical que han donat tal exemple de civilitat, i lloada sigui per sempre la musica del gran Joan Sebastià, que amb sa bellesa ens ha ofert, ensems, la dolcesa d'unes corals lloances, envers l'ORFEÓ CATALÀ, dels catalans que, en l'esponjament de llur ànima, cor-presa per les armonies del *Cantor*, han tingut un gest de gentilesa i gratitut per aquells que no tenen altres merits que esser uns fervents enamorats de l'Art i de la Patria.

El diumenge dia 17 de l'actual, al matí, fou el dia escollit per celebrar, en el Palau de la Musica Catalana, la festa organitzada per tributar un Homenatge d'admiració al mestre Millet, als demés mestres, als orfeonistes i als seus col·laboradors Dr. Schweitzer i Orquestra Simfonica de Barcelona, per haver executat la grandiosa *Missa en si menor* de Joan Sebastià Bach, el gran mestre de Leipzig.

L'iniciativa de la festa correspon a l'eminent mestre Enric Morera i a la benemerita societat coral Catalunya Nova, que obtingué graciosament la cooperació de l'Ajuntament, Diputació Provincial, associacions patriòtiques i de cultura, societats corals, orfeons, periodics, i moltes persones entusiastes admiradores de l'ORFEÓ CATALÀ.

El Palau de la Musica Catalana estava atapeït arreu de concurrència.

Les associacions, societats corals i orfeons, amb llurs banderes i estendards; l'ORFEÓ CATALÀ amb la senyera, i son mestre director i la Junta Directiva; la Comissió de l'Homenatge i D. Joaquim Cabot, representant el president de la Diputació; i D. Francisco Ripoll, portant la representació de l'alcalde; en vistosa comitiva s' dirigiren a l'escala d'honor del Palau. En el primer replà del tram de la dreta, el secretari de Catalunya Nova, D. Vicenç Visay, llegí l'acta de la sessió en que s'inicià l'idea de la celebració de l'Homenatge, i la constitució de la Comissió de personalitats que havien de dur a cap l'organització i celebració.

Llegida l'acta, s'invità el regidor Sr. Ripoll que retirés una bandera catalana que cobria la paret, i aparegué, essent llargament aplaudida, una formosa lapida de marbre blanc, dibuixada per l'arquitecte D. Lluís Domenech, que porta esculpida a son entorn una artistica cenefa, i al mig aquesta llegenda:

A L'ORFEÓ CATALÀ I A SON MESTRE EN LLUÍS MILLET

ELS CATALANS AIMADORS DE L'ART MUSICAL

RECORD

DE L'EXECUCIÓ EN AQUEST PALAU EL DIA XXVIII DE NOVEMBRE

DE MDCCCCXI

DE LA MISSA EN SI MENOR DE

BACH

Als sons de l'orgue, que tocava una majestuosa marxa, totes les banderes, corporacions, ORFEÓ i autoritats, entre 'ls picaments de mans de tota l'innombrable concurrencia, entraren a la gran sala del Palau.

Les banderes, senyeres i estendards ocupaven tota la galeria de l'orgue.

L'ORFEÓ CATALÀ, amb la senyera, ocupava l'estrada, i a davant seu hi havia 'l mestre Millet, acompanyat de tota la Junta Directiva, presidida pel Sr. Matheu; dels mestres auxiliars D.ª Emerenciana Wehrle, i Srs. Pujol, Comella i Salvat; els individus de la Comissió Srs. Ferrer-Vidal, Mota, Morera, Ferrater, Puigdomenech, Pena, Granados, Mas i Serracant, i el secretari de Catalunya Nova; i en Lluís Domenech i Montaner i l'escultor Josep Llimona.

Hi havia també 'ls mestres Nicolau, Pellicer, Canals, Daniel, Gelabert, Bordas, Quintas, Torelló, Vidiella, Martínez Imbert, Lamote acompanyat d'una comissió de l'Orquestra Simfonica, i Agustí Torelló amb una delegació de l'orquestra del Liceu; i, a més, tots els delegats de les corporacions adherides a l'Homenatge.

Apaivagats els aplaudiments, el secretari llegí la llista de les corporacions adherides a la festa, que són les següents:

Círculo Artístico. — Chor Catalunya Nova. — Ateneu de l'U. F. N. R. del districte III. — Joventut Catalanista. — Associació d'Artistes Lirics i Dramatics. — Circol Musical Bohemi. — Chor infantil Mossèn Cinto. — Esbart Català de Dançaires. — Schola Orpheonica. — Orfeó Gracienc. — Associació Euterpense dels Chors d'en Clavé. — La Veu de Catalunya. — Orfeó Montserrat. — Orfeó Barcelonès. — Setmanari Renaixement. — Associació Nacionalista Catalana. — Centre A. de D. del C. y de l'I. — El Poble Català. — Las Noticias. — El Diario del Comercio. — Orfeó Nova Catalonia. — Esbart Folk-lore de Catalunya. — Orfeó Canigó. — Sindicat Musical de Catalunya. — Unió Catalanista. — Orquestra del Gran Teatre del Liceu. — Ateneu Gracienc de l'U. F. N. R. — Chor Joventut Violetana. — Sindicat d'Autors Dramatics Catalans. — R. P. Anselm Ferrer i R. P. Gregori M.ª Sunyol, del Monestir de Montserrat. — Lliga Espiritual de Ntra. Sra. de Montserrat. — Ajuntament del Masnou. — Orfeó Masnouench. — Orfeó Manresà. — Escola Choral, de Terrassa. — Excm. Diputació Provincial de Barcelona. — Excm. Ajuntament de Barcelona. — Quartet Renaixement. — Chors La Calandria i L'Unió Masnouense, de Masnou. — Orfeó Catalunya, de Cassà de la Selva. — Orfeó Tarragoní. — Professorat de l'Escola Municipal de Musica. — Institut Català de les Arts del Llibre. — Capella de Santa Cecília, de Blanes. — Orfeó del Noia, d'Igualada. — Centro Madrileño. — Orfeó Il·lustració Obrera, de Falset. — Grupo Catalanista, de Terrassa. — Orfeó Vendrellenc. — Orfeó Catalunya, de Reus.

Societats chorals : La Familiar Provensalense; La Violeta; La Perla Agustinense; La

Floresta, de la Bordeta; Lo Llobregat, del Prat de Llobregat; Amigos Tintoreros; La Americana, de Sabadell.

El Sr. Mota, representant dels Chors d'en Clavé, en nom de la Comissió de l'Homenatge, parlà de l'interessant obra artística que realitza l'ORFEÓ CATALÀ, ne feu una abreviada història, i elogià la construcció del Palau i l'execució de la *Gran Missa* de Bach.

Per deixar una memoria perdurable d'aquesta capdal execució, digué, calia fer un acte solemne, i per això som tots aquí.

Ell, representant dels Chors d'en Clavé, que foren fundats per aquell gran mestre per enlairar la cultura de les masses populars catalanes, venia en nom de tots ells a premiar llurs companys de l'ORFEÓ CATALÀ, que un tant alt grau de perfecció han adquirit en el conreu de l'art: venia a entregar-los una medalla commemorativa, en la qual llueix, més que 'l ric metall, de que està formada, l'amor intèns i l'admiració del poble català. (Grans aplaudiments.)

Acte seguit entregà un artístic diploma de cooperació al mestre Lamote en representació de l'Orquestra Simfònica de Barcelona, i, en mig d'una grandiosa ovació, una medalla d'or, col·locada en riquíssim estoig d'argent i iveri, al mestre Millet, d'argent daurat als demés mestres de l'ORFEÓ i al Dr. Albert Schweitzer, i d'argent a tots els orfeonistes.

A la medalla, que es una obra d'art del mestre Llimona, s'hi veu representada una bella al·legoria de la música.

Les grandioses ovacions tributades als mestres i orfeonistes al ser-los entregades les valuoses medalles, s'uniren a l'inacabable i frenetica que 'l public, dret, tributà al mestre Millet a l'aixecar-se per llegir el seu discurs, bellíssima i coral pàgina literària de gratitud endreçada als homenatjadors seus i de l'ORFEÓ CATALÀ.

Del discurs meravellós del mestre Millet, extreiem i remarcuem els paràgrafs que culminen en el gran elogi dedicat al seu eminent col.laborador Dr. Albert Schweitzer

DISCURS DEL MESTRE MILLET

SENYORS:

Agrair es paraula plena de sentit; agrair es tornar bé per bé; es complir degudament la justa llei de l'equilibri; llei que 's compleix en el món físic, com se compleix, indefectiblement, en el món moral. Els més grans desordres i els més espantosos desequilibris se resolten en la finalitat ordre i equilibri; amb la nostra llibertat moral hi anem a parar amb goig o amb pena segons els nostres actes hagin correspost amb el bé o amb el mal : la forta llei no 's torç mai.

Així, doncs, just i bo es que nosaltres, mestres i cantaires de l'ORFEO CATALÁ, en justa correspondència, sentim agraïment i donem mercès per aquest acte que celebrem en honor nostre. Però aquest goig que sentim dins nostre; aquest sant sentiment de l'agrair envers vosaltres, aimadors de la dolça música, corporacions capdals, regentadores de la ciutat i de

70

REVISTA MUSICAL CATALANA

Catalunya tota, corporacions artístiques estimadíssimes, chors populars, fills preuats del gran Clavé, i els entranyables germans nostres, els orfeons, darrera brotada de l'obra del gran mestre; aquest agraïment, repetesc, no va mancat d'una ombra de por, d'atuïment o de no sé què que 'ns espanta la franca alegria.

Què es això, amics meus? (Deixeu-me dir-vos amics a tots.) ¿Es un íntim sentir que no mereixem tanta honra? ¿Es un ressò d'aquella dura lliçó de l'experiència que 'ns recorda tristament que lo que avui s'honora demà s'oblida o 's desprecia? ¿Que 'ls valors que 'ls humans posen sobre les coses canvien segons els humors, gustos i passions de les generacions que passen? ¿Es que 'ns espanta ésser massa exalçats avui, ja que així les males passions, que mai falten, afinaran demà més agudes les fiblades de l'enveja? ¿o es que tenim l'evidència que 'l nostre actual èxit se deu, principalment, a la força potent d'aquesta immensa obra del gran Joan Sebastià Bach, aquesta *Missa* que resta com un dels monuments més esplendorosos que ha concebut ànima d'artista? I, si l'interpretació ha sigut afortunada, ¿serem cecs que no vegem la principalíssima part que toca an aquests valents professors de la magnífica Orquestra Simfònica de Barcelona i d'aquests voluntariosos solistes vocals que tant dignament han realitzat la llur difícil tasca? I, si tots aplegats havem realitzat obra tan magna, la força inicial ¿no 'ns ha sigut donada per aquest gran apostol de l'immensa obra de Bach, el Dr. Albert Schweitzer, el nostre germà de l'Alsàcia, qui 'ns ha encoratjat, guiat i aconsellat, contribuint-hi personalment amb l'eficàcia del seu gran talent?

ull ! sembla que falta més

En aquest mateix any 1912, Schweitzer renuncia a la seva càtedra a la Universitat i a les predicacions de St. Nicolau. El mes de juny té efecte l'acte del seu matrimoni amb Helena Breslau, ja mencionat. Abandona l'allotjament del Seminari i s'instal·la a Gunsbach. Abans, durant la primavera, havia anat a París a estudiar medicina tropical i començar les compres necessàries d'ordre medical pel seu trasllat a l'Àfrica. Per a aquest trasllat i instal·lació en aquell continent, Schweitzer compta amb l'ajuda econòmica dels amics. Per la seva part i amb la mateixa finalitat, dóna concerts a la Societat Bach de París, a l'Havre, etc. Quan hagué reunit els fons necessaris per a la creació del petit hospital, féu l'ofrena definitiva d'assegurar a la Societat de Missions de París les despeses de servei medical a la seva missió de l'Ogooue, prenent per base Lambaréné, al centre de la regió.

Durant els dos darrers anys d'estudis medicals, voluntariat a les clíniques i trient hores al repòs necessari, Schweitzer escriu una obra sobre "Història de la interpretació de les idees de St. Pau"; continua el treball historiogràfic sobre la "Vida de Jesús" i amb la col·laboració de Widor edita els Preludis i Fugues de Bach per a orgue amb indicacions sobre la manera d'interpretar-los. Després d'obtenir el permís del Ministeri de Colònies, per tal d'exercir la Medicina al Gabón, el febrer de 1913 les 70 caixes d'equipatge mèdic varen ser closes i el precediren a Bordeus.

Aproximadament dos mesos abans d'efectuar el seu viatge a l'Àfrica escriu Schweitzer des de Gunsbach als seus "germans catalans" que ha estat greument malalt i amb una lassitud extrema, cosa que s'anuncià ja en la seva darrera actuació a Barcelona. Feblesa de cor i més de cent pulsacions per minut. Escriu que per tal de guarir-se es posa a treballar moltes nits seguides fins les 5 del matí; "Cela m'a reussi", i el seu humor exclama "Caramba!". Ara recupera la seva energia i comença a tocar l'orgue (Havia d'anar a donar concerts a la Sala del Conservatori de Moscou, però els deixa per a una altra ocasió). Fa al·lusió a l'hivern del 15 al 16 "où nous donnerons aussi la 'Passion selon St. Mathieu' à Barcelone! Commencez bien la traductions et à y travailler. Que ce sera beau de se revoir!". Afegeix més avall: "La germana dels germans catalans (la seva esposa) és una dona admirable, intel·ligent i bona. Corregeix proves a la taula del meu costat (s'entén, d'obres

del Dr.) i es prepara per a escriure-us un petit "bon jour". Caramba!". I Seguidament segueixen els mots de la seva fidel col·laboradora: "Bon jour, estimats germans catalans: jo us envio tots els pensaments més simpàtics i espero fer la vostra coneixença d'ací dos anys quan retornem de l'Àfrica. Helene Schweitzer".

El novell metge s'acomiada de Gunsbach, passa per París on escolta novament el seu gran mestre Widor, i s'embarca amb l'esposa a Bordeus el 26 de març de 1913.

Dakar és el primer port africà en què fa escala el vaixell que els condueix. Arriben a Cabo López (Port-Gentil), el dia 11 d'abril. Embarcats novament en un petit vapor fluvial emprengueren la pujada de l'Ogoué fins a Lambaréné, durant dos dies i dues nits en contacte amb la grandesa misteriosa de l'Àfrica. A Lambaréné foren rebuts pels missioners i els deixebles de l'escola que els portaren en piragua a l'estació situada a un braç lateral de l'Ogoué. Una petita casa a Lambaréné és posada a la seva disposició. Schweitzer en aquests primers temps té moltes dificultats per tal d'exercir el seu càrrec de metge i cirurgià. Ha de curar els malalts a l'aire lliure, afectats mantes vegades de lepra, malaltia de la son, disenteria, hèrnies estrangulades, etc. El Dr. els atén amb meravellosa paciència.

No voldria avançar en el meu treball sense llegir l'admirable lletra que Schweitzer des de l'Àfrica envià a Millet el 23 de juliol de 1913. Diu així: " Sur l'Ogoué en pirague. Estimats germans catalans: Segurament que vosaltres estareu reïrats en algun lloc tranquil de la bella Catalunya, per tal de fruir de les vacances. I jo navego en piragua (tallada d'un sol tronc) sobre l'immens riu rodejat de bosc verge ... sota un sol ardent. Però que n'és, de grandíols, aquest paisatge! aigua, bosc verge, Déu, ningú. La meua piragua amb els dos remers cantant els seus antics refranys està sola en el riu immens, perduda en una terra inconeguda. Heus ací un simi en el cim d'un immens bedoll; us envia els seus records. Fa algunes hores que he passat pel costat de mitja dotzena d'hipopòtams! Mes vosaltres voleu saber com estan la germana i el germà dels músics de Catalunya. Doncs, bé: admirablement, gens cansats, sense gens de febre. Això és conseqüència de la nostra vida tan raonable i a l'admirable situació de la nostra casa: està situada sobre un turó despoblat i domina el riu. Quasi gens de mosquits... i una de les més belles vistes del món. A l'instant, interiorment, improviso un

contrapunt amb els motius dels remers.

"Us puc dir que som feliços. La nostra vida és dura i monòtona: des de les set del matí fins a les sis del vespre estem pels malalts. Sovint haig d'atendre de 50 a 60 casos diaris, que han vingut en piragua de més de 100 km. de distància. Oh, aquesta misèria ... és indescriptible. I tot pensant en aquestes plagues sento la "Missa" de Bach que cnara tinc a les orelles de sentir-la a casa vostra, i em sembla que algunes de les venerables paraules d'aquest text ressonen enmig d'aquests malhaurats, als quals hom fa el bé en nom de Jesús... 'Benedictus qui venit in nomine Domini'...

"A les vesprades, si no estic massa cansat, em dedico a la música. El meu piano amb pédalier d'orgue ha arribat en molt bon estat i jo estic en disposició de fer exercicis de dits i de repassar tot el meu repertori... i l'acompanyament de la 'Passió segons Sant Meteu' (Vous...) ^{jo} hi compto. No passa pas cap dia que jo no somniï en els moments en què em trobaré novament amb vosaltres assajant. I la germana dels germans catalans se n'alegra amb mi. Walter està disposat a cantar en català; ho pot fer si hom li envia amb temps la seva part. Torna a Europa de l'abril en un any, és a dir l'abril de 1915. ^a Poteu posar l'audició pel novembre? Això valdria més pels solistes ja que en febrer tenen massa feina! A excepció de Walter, preneu solistes catalans..

"En aquest moment, el cap dels remers de la piragua exclama: atenció, la serp! Voregem el riu i els arbres ens fan ombra, avançant les seves branques vers l'aigua. I sobre aquestes branques hi ha les serps. Es tracta de no colpejar-~~la~~ el cap. Veieu com per ací la vida no manca pas de poesia. La "germana" sentirà de no haver-me acompanyat en aquest passeig i d'estar privada, per tant, d'enviar-vos els seus bons pensaments amb mi. Trameteu la meva amistat a tots els germans catalans. De cor, Albert Schweitzer. Les meves amistats als vostres germans i al "petit garçon".

Som al 5 d'agost de 1914, data en què esclata la primera guerra europea. El Dr. i la seva esposa tenien nacionalitat alemanya, però el territori que habitaven era francès. Diverses tribus d'aquell país es feien la guerra: les dels missioners i les del doctor blanc. Un milicià negre es posà davant la casa del Dr. i la seva esposa i els constituï en enemics des d'aquell instant. Eren presoners. Schweitzer, en forçades vacances, treballa per primera

vegad ^{en} les seves meditacions sobre filosofia de la civilització i d'allí en surten dues obres: "Ruïna i reconstrucció de la civilització" i "Civilització i ètica". Més tard l'"administrador" autoritza el nostre home a tenir cura dels malalts acompanyat, però, sempre d'un milicià...

El 9 de novembre de 1915, Schweitzer escriu a Millet des de Lambaréne una lletra interessant. El nostre mestre estava esverat per les idees possibles que Schweitzer pogués escriure en la seva filosofia en curs. El Dr. li contesta: "Pobre amic, vós tremoleu per la meua filosofia, i quan la llegireu direu que n'esteu content. ¿Es que pot sortir una idea d'Albert Schweitzer que no sigui la del germà català? Si jo torno viu de l'Equador ^{ua} - segueix dient - passarem belles hores junts!".

Però, a més, aquesta lletra, que contesta una que Millet escrivi el 15 d'agost, esdevé interessant per altres motius: com que la salut del Dr. trontollava, hom li permeté de passar dos mesos de repòs prop la mar. Es ara, ^{doncs} ~~consc~~, que reemprèn altra volta l'activitat, limitada naturalment per les circumstàncies bèl·liques. L'Orfeó Català, en principi, havia projectat l'audició de la "Passió segons St. Mateu" de Bach per a l'any 1916 en celebració del seu 25è aniversari, però comptant amb la col·laboració obligada del Dr. Schweitzer. Però aquest contesta que en aquelles dates no podrà ésser encara entre nosaltres; però promet unes notes per al programa i dóna consells per a la interpretació. Com a únic organista que el pot substituir recomana Gustave Bret. "Sobretot diu no n'accepteu cap que no hagi acompanyat la 'Passió': 'il vous mettra dedans, même s'il était le plus grand virtuose...', car les transicions dels ~~recitats~~ als cors estan completament en mans de l'organista i si ell no estés absolutament segur de si mateix, i no fos amo de l'obra, seria una 'débâcle'; Creiue-me!". Afegeix encara aquesta pinzellada al·lusiva a la guerra: "Gunsbach és bombardejat pels francesos de tant en tant, però tothom s'hi queda. El meu pare no se'n mou!". "La meua dona envia amb mi totes les seves salutacions a Pujol, Lliurat, Gibert i tots els germans catalans. També records al vostre germà ^{le} capitaine du feu". "Que fait votre petit-garçon?".
capitaine (?)

A la tardor de l'any 1917, l'Administrador de Lambaréne rep l'ordre superior de remetre a Europa els esposos Schweitzer. Abans de la partida i abans d'embalar caixes d'instrumental, el Dr. encara

exerceix la seva professió en operar hèrnies estrangulades, etc. El dia del comiat, Schweitzer contempla amb emoció la multitud de negres que l'acomia. Soltadament, a través d'aquella i dels milicians que li volen barrar el pas, el P. Superior de la Missió Catòlica del país es fa pas i estreny fortament les mans del Dr. i esposa; "No vull deixar-vos abandonar aquesta terra - els diu - sense remerciar-vos tot çò que per ella heu fet".

A causa del seu origen alsacià el matrimoni és internat al camp de Garaison, situat als Pirineus francesos. De moment, el Dr. no fou autoritzat per l'exercici de la medicina. Més tard, sí. Heus ací una anècdota molt graciosa que ell conta a propòsit: "Quan arribàrem a Garaison, el suboficial de servei en registrar el nostre equipatge hi trobà una traducció francesa de la "Política" d'Aristòtil, que jo portava per tal que em fos d'útilitat en els meus estudis filosòfics. 'Es increïble, va exclamar, heus ací que porten llibres polítics en el camp d'internament'. Tímidament li vaig fer remarcar que aquell llibre havia estat escrit molt temps abans de Jesucrist; 'Es veritat, tu que tens estudis?', va demanar a un soldat. Aquest confirmà çò que jo havia dit. 'Es veritat que hom ja feia política en aquella època?', va replicar ell. A la nostra resposta afirmativa va contestar: 'Com que la política que hom fa avui dia és segurament diferents de la que es feia llavors, podeu guardar el vostre llibre'".

Un funcionari tolerant es féu càrrec del camp de concentració i en preguntar a Schweitzer si era el mateix que Romain Rolland mencionava en "Musiciens d'aujourd'hui" i contestar-li el Dr. afirmativament, li digué que des d'aquell moment ell i els seus el consideraven com si fos un d'ells mateixos i, per tant, li donaven permís amb la seva esposa per tal d'assistir a les audicions que donaven al graner uns tzigans que també estaven al camp de concentració i que havien obtingut permís de tocar llurs instruments.

En aquest camp hi havia molts llibres instructius. D'aquesta forma, el Dr. Schweitzer, que no perd pas el temps, adquireix nocions de Banca, Arquitectura, Agricultura, etc.

De l'època del camp de concentració a Garaison és una foto postal que Schweitzer envià als seus "germans catalans" (17 de març del 18); en la foto, apareix el Dr. assegut a l'aire lliure, amb gorra i esclops de presoner. Els diu: "Els vostres deliciosos obsequis han arribat fa vuit dies. Gràcies de tot cor!. La tria és perfecta.

Les grans caixes de sardines són molt pràctiques. Si continueu enviant-me paquets, deixeu el cacau i poseu tabac al seu lloc. puix per aquest mitjà hom es pot procurar moltes 'divisès' ací. Gràcies de cor. 'Vous êtes touchants'. Ja tinc prou vestits, sabates, etc. Heus ací el meu retrat fet ací. L'elegància manca, mes el cor resta el mateix. La meva dona troba que la foto em fa massa lleig i s'enfada que l'enviï. Mes penso que vosaltres tindreu el plaer de veure ~~mon~~ "mon museau" (musell) tal com és. De tot cor, Albert Schweitzer".

En la primavera de 1918, el matrimoni fou traslladat al Camp de Sant Rémy, a Provença, el qual era reservat únicament als alsacians, i poc temps després varen ésser objecte d'intercanvi passant per Suïssa, i acabant d'aquesta manera el captiveri.

Abans de partir de St. Rémy, el Dr. ha rebut un altre paquet obsequi dels "germans catalans", del qual Schweitzer acusa rebut en una lletra del tot optimista datada el 17 de maig de 1918; heus-ne ací uns fragments: " Dépôt de St. Rémy de Provence, 17

maig 1918. Estimats germans catalans: El vostre paquet acaba d'arribar avui, al moment en què hom ens feia sabedors que podrem partir per reveure les nostres famílies dintre de dos o tres dies. Així, totes aquestes bones coses seran la nostra provisió de ruta per viatge, que durarà alguns dies. Quan ens vàreu enviar el paquet no sospitàveu pas que faria aquest paper ditxós. Gràcies de tot cor, estimats germans; vosaltres ens haveu commogut. Torno, doncs, a reveure el meu pare, els meus orgues! De la vila on jo habitava ordinàriament (Estrasburg) ja se m'ha fet saber que hi haurà una audició Bach per tal de festejar la meva arribada, i que hom es refia de mi per ocupar de nou la plaça d'organista en aquestes audicions. Aquí a St. Rémy he trobat un harmònim a l'església (en la qual i en l'ofici dels internats he actuat com a organista) i he pogut constatar que les meves mans, entrenades ja pels llargs estudis de Bach sobre la taula, havien guanyat. Crec poder afirmar que en aquests cinc anys de solitud he aprofundit Bach. Pensem, doncs, en el dia en què posarem junts la 'Passió segons St. Mateu' i posem-nos a estudiar-lo molt, molt seriosament, per ambdues parts per tal que puguem donar-la quan ^{en} nou temps serà arribat i jo podré venir de nou a casa vostra. Us prepararé curosament els papers d'orquestra amb les arcades corresponents, tal com jo ho havia fet amb motiu de la 'Missa'. Està ja acabada la traducció? Com veieu, només us parlo de música. Pensem en l'esdevenidor. La meva dona i jo us

enviem amb els nostres regraciaments, els nostres pensaments ben afectuosos per tots vosaltres. De tot cor, Albert Schweitzer".

Amb el nou trasllat a Estrasburg, Schweitzer no estava pas satisfet, car es neguitejava pels malalts que havia deixat a l'Àfrica, que segons ell- tenien més necessitats que els europeus. Mireu com s'expressava a aquest propòsit: "Si jo considero que la meua tasca és la de lluitar per la causa dels malalts en les encontrades llunyanes, és que obeeixo a la caritat que Jesús i la religió en general em prescriuen".

Schweitzer i la seva muller arriben a Estrasburg a mitja nit enmig d'una obscuritat completa a causa dels continuats atacs aeris. El Dr. demana autorització per a traslladar-se a Gunsbach, tot i que estava prop de la línia de foc. La seva mare ja no hi era: tal com diguérem, havia estat atropellada i morta pels cavalls militars enemics. A més, el Dr. i la seva esposa estaven malalts. L'estada de quatre anys i mig a l'Àfrica havia fet solc en la seva naturalesa. Schweitzer hagué de sofrir una intervenció quirúrgica. El 20 d'agost de 1919 escriu al mestre Millet que està en una clínica de cirurgia de Estrasburg, a causa d'una ferida produïda per l'operació i que no vol pas guarir-se, encara que confia que dintre de deu dies podrà cantar victòria. Després, ell procurarà venir a Barcelona per un parell de dies en els quals diu que tocarà l'orgue del nostre Palau una o dues nits. Com a record, envia un retrat d'ell i la seva filleta que ha nascut el dia 14 de gener de 1919, quan el pare tenia 44 anys.

Després de sortir de la clínica, no està pas ociós: presta servei com a metge als hospitals clínics d'Estrasburg; torna a ser nomenat Vicari de St. Nicolau i habita prop de l'edifici religiós; es dedica de nou als estudis filosòfics i a l'orgue i dóna audicions gratuïtes amb aquest instrument a St. Nicolau. Però la seva salut no millora prou i ha de sofrir una nova intervenció.

El Dr. escriu a Millet el 24 de setembre de 1919 d'Estrasburg: diu que es refà lentament i que espera venir a veure els seus amics a Barcelona, vers la fi d'octubre. Fa al·lusió als aldarulls revolucionaris que en aquella època sofria la nostra ciutat i diu que pensa donar dues audicions d'orgue (que després es convertiren en una) només pels invitats, amb la sala fosca i que no vol tocar res més que Bach, Mendelssohn i Cesar Franck. "Avui - diu -, 24 setembre 1919, hem

batejat la meva filla. Es diu Rhéna, que és un nom negre"; i afegeix: "No us podeu pas figurar com ~~M~~'alegra de fer-vos escoltar Bach en la interpretació profunda a què he arribat en la solitud de l'Africa".

Per fi, l'audició de Schweitzer dedicada íntegrament als amics i socis de l'Orfeó Català, crítics i músics barcelonis, té efecte el dia 22 d'octubre de 1919. El programa fou el següent:

BACH: ^{Preludi i fuga en mi menor.} Tres corals.- Canzona.- Preludi i fuga en sol menor

MENDELSSOHN: Tres fragments de sonates.- C. FRANCK: Coral.

L'art del gran home alsacià produeix com mai un profundíssim efecte. La seva seriositat interpretativa és meravellosa; ni una concessió al públic. Sc weitzer no mercadeja amb l'art com fan diversos virtuoses. La música és per a ell un mitjà d'elevació de l'ànima, mai un joc malabar. Ell tragué realment profit dels seus anys passats en la immensitat de la selva verge.

Aquesta vegada l'absència del Dr. seria curta, car tornàrem a fruit del seu art en el concert públic celebrat el 22 de febrer de 1920 en el qual hi col.laboraria la nostra entitat dirigida sempre pel seu mestre, i el nostre Joan Massià que tindria una nova ocasió d'agermanar el seu art amb el del mestre alsacià.

Heus ací ço que ^{Schubert} ~~Schubert~~ escriuria als seus "germans catalans" el 28 de novembre de 1919, tres mesos abans de la seva nova vinguda a Barcelona: " Junt amb aquesta, un mot de remerciament pels emocionants~~x~~ pensaments que m'adreça la Junta de l'Orfeó. Tot això ha remogut el meu cor. Fa molt de temps que volia escriure-us, però no tenia les hores per fer-ho. Sovint vaig a dormir a les tres de la matinada. Sóc lliure de tot altre treball aquest hivern i no em dedico més que a escriure les meves obres de filosofia, tocar l'orgue i cercar per les lletres ço que ha esdevingut als meus amics d'arreu del món. Es molt imprudent de deixar les funcions, car és precis viure. Mes la meua salut és prou bona per permetre'm d'ocupar un lloc i dedicar-me a la filosofia i a l'orgue ^(el treball) al mateix temps. Llavors, per tal de crear ço que jo crec poder i tenir el deure de crear i no sabent pas quan em moriré, visc modestament i petitament i treball en ço que omple la meua ànima. Quan hauré acabat les meves obres, hom hi veurà més lluny".

"Fa dos dies que estic ocupat a fer el programa detallat pel concert del diumenge de febrer a l'Orfeó. Us l'enviaré d'ací dos o tres dies amb els minuts de duració. Preciseu-me el diumenge en què tot

això tindrà efecte, per tal que jo pugui arranjar-me les coses a l'avançada, car he d'anar a Suïssa. Darrerament, he donat una audiència a Zuric.

" Encara un mot: Que van ésser bones aquelles hores passades a casa vostra! I gràcies, estimat Millet, de la vostra deliciosa hospitalitat. ' Le bonjour à votre belle mère, au garçon et à celle qui soigne si bien pour moi là bas (j'oublie toujours son nom). Dites a Lliurat qu'il aura l'article sur la musique nègre. Amitiés a lui, Pujol, Gibert et tous les autres. De **cœur**, Albert Schweitzer".

Com hem dit, el 22 de novembre de 1920 té efecte una nova actuació de Schweitzer als concerts de Quaresma organitzats per l'Orfeó Català, que faria de preludi a les imponents audicions de la "Passió segons St. Mateu" que la nostra entitat amb Schweitzer i el mestre Millet donarien l'any següent i constituïrien sens dubte el cim culminant de plenitud artística de l'Orfeó Català sota la direcció del seu fundador. Heus ací el programa d'aquell memorable concert en el qual intervingueren la nostra entitat, el Dr. Schweitzer i Joan Massià:

I.- Bach: Preludi i fuga en sol major, per a orgue

Vitali: Xacona, per a violí amb acompanyament d'orgue

Bach: Coral per a orgue "Ich ruf'zu dir, Herr Jesu Christ"

Bach: Tres corals de la "Passió s/St. Mateu" (O. Català)

-Jesus dolcíssim, per què et persegueixen?

- Qui és que així us colpeja?

- Cruel el món m'ha judicat

Bach: Coral per a orgue "Erbarm dich mein, O Herre Got"

Bach: Preludi en si menor, per a orgue

II.- Mendelssohn: Allegretto. Adagio, per a orgue

Bach: Sonata en mi major, per a violí sol

Bach: No et deixo Jesus, motet a 8 vuit (O. Català)

Mendelssohn: Sonata per a orgue

III.- P. de Maleingreau: Moderato de la Suite per a orgue (op. 14)

Rheinberger: Andante per a violí amb acompanyament d'orgue

Fr. Bach: Grave *per a* *id* *id* *id* *id*

Bach: Tres corals de la "Passió s/St. Mateu" (O. Català)

-El que Déu vol sempre es compleix

• Oh testa lacerada

• Si lluny de Tu *jo* vivia

Franck: Coral en la menor per a orgue

Schweitzer, però, no deixa de dedicar-se a la filosofia i fer conferències i concerts per tal d'alleujar la situació econòmica del seu hospital, al qual desitja retornar quan tingui els mitjans suficients. Així, el Primat de Suècia l'invita a donar conferències a la Universitat d'Upsala, on per primera vegada exposa les seves doctrines de respecte a la vida, i fa concerts amb bon resultat econòmic per la seva obra. Ell, però, no deixa la seva dèria d'anar descobrint orgues antics i paga deutes adquirits a la Societat de Missions de París, perquè cada vegada més, i ajudat per la seva bona salut, se sent atret per l'Àfrica. El seu llibre "A l'oret de la forêt vierge" és traduït en quatre idiomes. Continuen concerts i conferències arreu d'Europa. En els intervals que aquesta odisea li concedeix, revé a Estrasburg a treballar de nou. Es des d'aquesta ciutat que el febrer de 1921 es trasllada de nou a Barcelona per tal de cooperar a la "Passió" de Bach de l'Orfeó Català.

La gestació de l'audició d'aquesta obra a Barcelona provoca nova correspondència entre Millet i Schweitzer. En ella es diluciden molts detalls tècnics, es donen consells, es parla d'edicions orquestrals, de matisos i arcades, amb un gran respecte a l'autoritat de Siegfried Ochs, el gran director bacchià alemany. Pocs mesos abans de les audicions memorables de Barcelona, Schweitzer exclama en una lletra dirigida al nostre mestre (10 novembre 1920): "Vous avez raison dans votre bonne lettre: il faut donner cette oeuvre pour combattre la terrible mentalité de notre temps".

Schweitzer arribarà almenys vuit dies abans dels concerts, i estarà disposat a assajar tarda i nit.

El 21 de ^{gener} febrer de l'any 1921, en lletra adreçada al mestre, Schweitzer parla dels seus honoraris amb una modèstia exemplar. La minsa quantitat que demana, és la justa (diu ell) per subsistir. "Si teniu dèficit - diu al mestre Millet - disminueu la quantitat. Vos sabeu que no hi ha d'haver entre vós i jo qüestions de diner". Schweitzer i la seva esposa demanen d'allotjar-se de nou a casa el nostre mestre. "Per dinar - diu - envieu-me a un restaurant amb ^{els} ~~ble~~ 'muletiers' i acaba;" Comme la Passion arrive vite ! Et que ce sera beau de créer cette oeuvre avec vous, non seulement avec l'intelligence musicale, mais aussi avec le coeur".

Schweitzer i la seva esposa arriben a Barcelona amb els dos oboès d'amor alemanys (Srs. Fleming i Menge) i amb un flauta d'Estrasburg per tal de reforçar els nostres.

I hom entra de ple en la febre dels últims assaigs. L'ambient està caldejat. Cada dia l'obra sublim produeix noves emocions als seus intèrprets i als devots que tenen el privilegi d'assistir als assaigs. La nostra premsa fa realment d'alçaprem. Moments abans de la data memorable de la primera audició, Schweitzer escriu a "La Veu de Catalunya" (26 de febrer de 1921) l'article que titula "Per a la primera execució de la 'Passió segons St. Mateu' a Catalunya" en el qual fa magistral història de l'obra, del genial creador, del seu caràcter, de l'estat del seu esperit en crear-la. Se'ns permetrà que còpiem íntegres els paràgrafs finals, impregnats de l'ambient abassegador que la imminència de la primera audició produïa:

Catalunya ha volgut interpretar aquesta obra amb els seus mitjans propis. Si l'Orfeó Català ha invitat el tenor Walter, de Berlín, ha estat per alleugerir de les àries el tenor català que canta els recitats de l'Evangeli. Si fa venir dos virtuoses de l'oboè, de Berlín, d'alta anomenada, els senyors Flemming i Menge, és perquè s'ha vist encara obligat de demanar llur col·laboració ja que són especialistes en l'execució de l'oboè d'amor, exigida per la partitura de Bach. Si em fa l'honor, com me'l va fer quan s'interpretà la *Missa*, de Bach, de confiar-me la part d'orgue, és perquè veu en mi, no un estranger, sinó un amic que des de fa molts anys pren part a totes les manifestacions de la música de Bach a l'Orfeó Català. Els solistes, Andreu Fornells,

Concepció Callao, Emili Vendrell, Ricard Fusté, Eduard Toldrà, Josep Recasens i Gaspar Cassadó, com els cors i com l'orquestra, són catalans.

Si m'és permès de dir la impressió que han despertat en mi els assaigs als quals jo col·laboro des del començament d'aquesta setmana, confessaré que esperava molt, però que el que jo esperava ha estat ultrapassat. Els cors i l'orquestra han estat perfectament iniciats a l'estil de Bach, pel mestre Millet i el seu «alter ego» Pujol,

els solistes canten llurs partitures tan bé com els especialistes de l'art de Bach en els millors centres musicals d'Europa. El tenor Vendrell diu els recitats de l'Evangeli de la *Passió* amb una simplicitat encisadora i amb un sentiment dramàtic dels més elevats. Els senyor Griff i Fusté (baixos), així com també la senyoreta Fornells (soprano), donen al que interpreten un bell relleu. Quant a la senyora Callao, es la cantant més superbament dramàtica que he sentit en la *Passió* de Bach.

Que aquesta primera audició de la *Passió segons Sant Mateu*, de Bach, a Catalunya, esdevingui la digna inauguració de les *Passions* regularment interpretades per Quaresma. Quan els primers acords del gran cor inicial de la *Passió* ressonaran a la sala de l'Orfeó; quan, en aquest gran cor, les veus pures dels infants entonaran la cèlebre melodia de l'«Agnus Dei», sentirem tots nosaltres l'emoció de viure una hora memorable, no solament en la vida musical de Catalunya, sinó també en la vida espiritual d'arreu.

Bach, el gran Bach, és a casa seva, Catalunya.

ALBERT SCHWEITZER

Al matí del 27 de febrer de 1921, una gentada immensa s'acumula rodejant tot l'edifici nostre per tal d'adquirir entrades generals per a l'esdeveniment que tindria efecte a la tarda i nit del mateix dia. Recordo que Schweitzer, que com hem dit residia a casa el nostre Mestre, sortí al carrer i contemplà amb la cara riallera de satisfacció aquell espectacle, precursor de l'èxit imponderable d'aquell dia.

¿Què direm de les dues magnes audicions de la "Passió segons St. Mateu" que tingueren efecte el 27 de febrer i el 6 de març de 1921 en les quals Albert Schweitzer actuà per última vegada als concerts de l'Orfeó Català?

Deixem la paraula a l'enyorat mestre Joan Llongueres, qui a les planes de "La Veu de Catalunya" del dia 3 de març ens en donava una peffectíssima, entusiasta i arborada visió, de la qual n'extreurem els paràgrafs culminants:

"Data memorable en els annals del nostre renaixement musical, la del diumenge 27 de febrer d'enguany. La "Passió segons l'Evangeli de St. Mateu", l'obra cabdal de Joan Sebastià Bach ha estat executada per primera vegada entre nosaltres i ho ha estat en la nostra pròpia llengua, amb elements valuossíssims, gairebé tots de casa nostra, per l'Orfeó Català sota la poderosa intel·ligència i la gran ànima del mestre Lluís Millet, amb la cooperació del seu braç dret, el mestre Francesc Pujol i el Doctor Albert Schweitzer, eminent organista i el primer i més excels comentarista de Bach.

" Després de cent setanta-nou anys de la seva primera execució, sota la direcció del propi Bach, a l'església de Sant Tomàs de Leipzig, i de setanta-nou anys de l'audició que en donà Mendelssohn a la 'Singakademie' de Berlín, en la qual fou aquesta obra rehabilitada i deslliurada de l'oblit injust en què se la tenia, l'hem poguda sentir a Barcelona i val a dir que l'hem sentida com poguegades es pugui sentir. S'han retut a l'obra incomparable de Bach els més alts honors.

"Poguegades una obra musical de les dificultats, de la magnitud, de l'elevació d'aquesta, ha assolit una execució tan acabada, una execució tan fidel, una execució tan extraordinàriament viva i perfecta. Només l'Orfeó Català - que és avui qualificat (i no certament per nosaltres) com la millor institució coral del món - amb el mestre Millet al davant, podia oferir-nos una execució així.

" La transcendència de l'esdeveniment hauríeu dit que es respirava el passat diumenge, en l'aire i en la llum mateixa del cel. La

mombrosa selecció barcelonina i d'arreu de Catalunya que acudí a la primera audició de la 'Passió' pressentint sens dubte la gran sensació, entrava com transfigurada al Palau de la Música Catalana. En la gran sala comblada, es respirava un ambient completament nou. La multitud s'hi aplegava fervent i recollida com mai, i àdhuc ens semblava trobar les parets i les coses totes exteriors revestides d'una indefinible dignitat, com si fins a elles transcendís també la solemnitat de l'hora. Era una expectació sublim i emocionant, que no podrem oblidar mai més. O, miracle portentós de l'obra d'art concebuda i realitzada sincerament i en la més alta plenitud de l'esperit!..

"No a tothom li és donat de poder-se atrevir amb obres d'aquesta naturalesa, i de tal categoria. Per a reeixir-ne cal posseir qualitats de tot ordre verament extraordinàries i superiors. El mestre Millet amb el seu Orfeó Català i tots els qui han aportat llur cooperació valuosa a la primera audició de la 'Passió' de Bach, han demostrat amb escreix aquestes qualitats en un grau màxim donant-nos la gran obra d'una manera insuperable, no solament com a interpretació acurada i impecable, sinó també com a compenetració admirable i meravellosa amb l'esperit mateix de Bach, que va seguint pas a pas, commós i trasbalsat en el text profund de l'Evangeli, l'emocionant i colpidora tragèdia de Jesús, el Diví Redemptor.

"Anys enrera tinguérem ocasió de sentir aquesta obra en la pròpia església de St. Tomàs de Leipzig, en la qual Bach mateix, com ja hem dit, la féu executar per primera vegada. La sentirem també a la 'Kreutzkirchen' de Dresde, donada el divendres sant amb la major sollemnitat.

"Hem de confessar que, amb tot i haver-nos produït força emoció cada vegada, no ens produí cap d'elles, ni de bon tros, la que ara ens ha produït sentint-la cantar en la nostra llengua, a casa nostra i executada amb una tan gran unció, amb una tan profunda devoció, amb un tan sincer respecte i amb un tan apassionat amor. La impressió que ens ha deixat aquesta audició catalana de la 'Passió' - diguem-ho ben francament - és la que difícilment enlloc més pot sentir-se com hem tingut la sort de sentir-la a Barcelona. El mestre Millet, oi més d'ésser un gran músic, un músic formidable i un excel·lent director i concertador, és també - i per damunt de tot això - un home de fe, un home de cor generós, un home de profunda pietat. En posar la grandiosa 'Passió' de Bach ell, jo no en dubto,

ha viscut i ha sofert molt intensament, pas a pas, el drama punyent de la Passió de Jesucrist, i ell l'ha fet viure i ell l'ha fet sofrir a cadascun dels qui juntament amb ell han interpretat aquesta obra, i també a tots els que hem acudit a escoltar-la. Ell, com home d'alta espiritualitat i de sensibilitat extremada, ha passat també amb greu dolor de la seva ànima la general depressió espiritual de la humanitat actual i ha volgut encara, fervorós, portar una llum suprema, una llum salvadora a l'espantosa confusió dels homes. Veu's-lo ací, tot ell cremant, com un tió que flameja i es consum, donant la 'Passió' piadosa de Bach al seu poble estimat pel qual desitja ell, amb la major vehemència, com per si mateix, ~~no~~ ja tan sols aquella deslliurança material sinó aquella altra espiritual que és la suprema i l'eterna deslliurança.

"En quin altre home que no sigui en Millet podríem trobar avui acoblats i vibrants tan plenament i tan intensament dins la seva ànima, tots aquests sentiments, verament representatius, sense menyspreu de les altres facultats de músic i de poeta, que ornem la seva intel·ligència? I encara, en quin altre home trobaríem la poderosa voluntat, la constància infatigable, l'anhel infinit de la perfecció en totes les coses i l'entusiasme i abnegació i el menyspreu de tota vanaglòria personal com en el mestre Millet?

"Es aquí on rau el secret de la puixança i plenitud de l'Orfeó Català. Es aquí on rau el secret d'aquesta execució única, incomparable de la 'Passió segon St. Mateu' que ens ha donat en Millet, execució que marca una fita inesborrable, una fita transcendental, una fita sagrada, en el camí de la resurrecció espiritual de la nostra Catalunya.

"De donar una audició integral d'aquesta admirable 'Passió' se'n parlava a l'Orfeó Català ja abans de l'aquesta darrera guerra que ha trasbalsat tot el món. Jo crec que no era l'hora encara. Jo crec que no hauria tingut llavors la significació que evidentment ara té. Fins crec que el mateix Millet no hauria pogut sentir-la amb aquesta punyent intensitat amb què l'ha sentida ara.

"Quina lliçó per a tots, aquesta 'Passió' de Bach! Quina lliçó per a tots aquesta ^{labor} humil i continuada del mestre Millet i els seus ardits cooperadors per a poder-nos oferir, en tota la seva sobirana magnitud i en tota la seva alta i sublim pura l'obra portentosa que ens renova dins l'esperit, caigut en pecat i en torbació, l'ensenyament misericordiós de l'obra divina de la Redempció...

"Quina alta i esperançadora exemplaritat!... Just en el moment en què fallen tantes i tantes coses que apareixen poderoses i absorbents i el món de la banca i de la indústria i del comerç i dels negocis i de la política passa una crisi espantosa i fatal, heus ací ~~XXX~~ sobtadament com triomfa en absolut, superba i magnànima, l'obra de l'esperit. Jo gosaria afirmar que res de tan gran i fonamentalment **transcendent** s'haurà realitzat fins ara durant aquest segle a Catalunya, com aquesta magnífica aportació de l'obra cabdal de Bach a la nostra incipient i encara no del tot ben definida i resolta espiritualitat. Aquesta 'Passió' en la mà d'en Millet, davant del seu meritíssim i excepcional Orfeó Català, ens ha fet i ens farà un gran bé. Ella ens purifica a tots i ens retorna a tots, per l'emoció mateixa, els camins perduts de la vida veritable.

"Per això l'escriví Bach, dins el seu recolliment fervorós i humil; per això ens l'ha donada en Millet; per això hem d'anar nosaltres a sentir-la i a meditar-la i a fruir-la amb la major **simplicitat** i bonesa de cor. Es aquest el gran fi de l'art i no cap altre. Certament que en greu perdonable oblit ho hem tingut tots i hem contribuït mesquins i vanitosos a la creació i propagació d'un art d'aparència i de passatemps que, afalagant innoblement els sentits, ha pervertit el gust d'algunes generacions i ha mort la flor de l'esperit en moltes ànimes.

"Jo crec que la 'Passió segons St. Mateu' de Bach ha tingut la virtut de fer claror entorn nostre. I la claror ha penetrat no solament en l'intel·lecte, sinó també en l'esperit. Si algú ha restat, malgrat l'imponderable esdeveniment, amb els ulls closos, pitjor per ell.

"Cal desitjar, vehement, que la 'Passió' de Bach sia com la iniciació d'una era nova a Catalunya. Aquesta obra és nostra ja; forma part integral del nostre esperit i de la nostra vida. El mestre Millet i l'Orfeó Català tenen el deure moral i artístic de donar-la dâara endavant, cada any quan el temps del recolliment de l'esperit és arribat. Nosaltres, els catalans, tenim necessitat d'aquesta obra. La necessitem més que el pa que ens nodreix, més que el mateix amor - Deu meu! - que a tots ens lliga. Ens cal amarar-nos sovint del seu sentit i de la seva significació perquè el pa ens nodreixi amb eficàcia i amb equitat; perquè el treball ens dignifiqui ple de virtut; perquè l'amor no minvi ni es deformi, ans sia ell cada

dia més fort i més veritable.

" I pensem tots cada dia que, des d'ara, també nosaltres tenim un deure envers el mestre Millet i el seu Orfeó Català. El deure que la seva obra assoleixi a Catalunya la suprema dignitat i la sòlida estabilitat que ella mereix i s'ha guanyat. Per molt que fem mai no farem prou en compensació a tot això, que per nosaltres i per la nostra Pàtria han fet el mestre i la seva exemplaríssima institució.

"No volem acabar aquest ja llarg article sense fer constar la nostra admiració i reconeixement envers tots aquells que s'han posat incondicionalment al costat del mestre Millet perquè la 'Passió' de Bach fes la seva entrada a Catalunya acompanyada dels majors honors que arreu del món se li hagin pogut tributar. Hem de citar en primer lloc i d'una manera ben especial el Dr. Albert Schweitzer d'Estrasburg, l'eminent organista, el savi filòsof i el coneixedor incomparable de l'obra de Bach. El Dr. Schweitzer és un gran i fidel amic de Catalunya i estima com a pròpies totes les nostres coses i totes les nostres institucions representatives. Ell volgué ésser-hi, en aquesta primera audició de la 'Passió' de Bach i ell volgué aportar-hi tot el seu talent d'organista i també tot el seu amor d'apòstol fervent. Recordarem sempre més, amb una fonda emoció, el seu admirable acompanyament, tan just, tan sobri i tan ben entès d'expressió i de matisos, dels meravellosos recitatius de l'Evangeli. També hem de citar entre els primers el mestre Francesc Pujol, el qual durant mesos i mesos ha vingut alleugerint i completant amb gran talent i abnegació la tasca enorme del mestre Millet. D'ell i del mestre Vicenç Me de Gibert és la notable versió catalana del text evangèlic i dels corals i dels pietosos comentaris de Cristià Frederic Henrici (Picander). Aquesta traducció, ultra resultar ben catalana i ben sentida, és ben ritmada i segueix amb una exquisida fidelitat tots els accents i totes les inflexions de la música. Era aquesta una tasca ben delicada i difícil, que han realitzat els mestres Pujol i Gibert d'una manera impecable digna de tots els elogis.

"D'entre els solistes vocals sobresortí en primer terme el tenor Emili Vendrell, el qual interpretà d'una manera magistral la difícil part de l'Evangalista. No pot demanar-se més claredat de dicció i més sinceritat d'expressió, emoció més viva i més fonda. En Vendrell és verament un Evangalista ideal i ha demostrat en aquesta

ocasió posseir una ànima de gran artista. Les senyoretes Concepció Callao(contralt) i Andreua Fornells(soprano) estigueren admirables també. Quin relleu dramàtic tan superb sapigué donar la Srta. Callao a les sêves àries i als seus ariosos....Dubtem que es puguin interpretar millor. La Srta. Fornells cantà amb l'exquisida simplicitat de sempre. La trobarem justíssima, sobretot en l'ària sublim 'Plora sang, oh cor amat'. El tenor Georg A. Walter digué d'una manera insuperable les seves àries. Les seves interpretacions de Bach són famoses i no féu altra cosa que acreditar-ho una vegada més. Els Srs. Sandro Griff(baix) i Ricard Fusté(baríton) ben impregnats del sentiment general de l'obra, saberen cantar amb unció i bona dicció llurs respectives parts, encomanant-se en molts moments d'escalf d'aquell pietós arborament que s'encomanava dels uns als altres. Justíssims també les Stes. Angela Esquerdo(soprano), Pilar Roca (soprano), Matilde Ensenyat (soprano) i els senyors Josep Basté (baríton), Ramon Crespo (baríton). Tots ells solistes de l'Orfeó Català.

"Elogis de tota mena i els més ardents i sincers mereixen tots els solistes instrumentals sense excepció. Citem els professors Fritz Flemming(oboè) i Theodor Menge(Oboè d'amor) de Berlín, els nostres Eduard Toldrà (violí), Gaspar Cassadó(violoncel), Gratacòs (flauta), Recasens (violí) i Planaà (violoncel). Tots ells estigueren en tot moment a una altura envejable i demostraren sentir-se en absolut compenetrats amb l'esperit que dirigia i donava vida a l'obra.

"De la imponent massa coral de l'Orfeó Català i del nombrós cor d'infants no sabriem què dir-ne sinó que cantà com mai, amb una seguretat, amb un fervor i amb una expressió portentosa. No creiem que els cors d'aquesta 'Passió' puguin cantar-se millor i difícilment poden sentir-se amb la perfecció aue els canta el nostre Orfeó Català, glòria i orgull de la nostra terra.

"Al mestre Millet només Déu pot pagar-li com mereix la seva obra".

El desig de Schweitzer, del mestre Llongueres i de tants i tants d'altres, que amb periodicitat fos donada a Barcelona per l'Orfeó Català l'obra mestra de Bach, malauradament només s'acomplí dues temporades. Encara en les audicions de 1923 l'obra no s'executà íntegra. Per vergonya nostra, no es trobà a Barcelona un públic musical compacte capaç de rendir cada any un tribut a l'obra mestra

com es fa arreu de l'estranger, ni una entitat oficial que ~~extinx~~
subvencionés~~x~~ les audicions.

Hauríem de passar 3⁵ anys per tal que l'Orfeó Català tornés a donar l'obra inponderable amb motiu del cinquantenari de la fundació del Palau de la Música Catalana, malgrat que en l'homenatge que tot Catalunya dedicà a l'Orfeó, mestre Millet i intèrprets de l'obra el dia de Pasqua de Resurrecció de 1923 (1 abril) el president de la Comissió, el benemèrit Sr. Jeroni de Moragues invoqués la consciència ciutadana per tal d'assegurar la perennitat d'aquestes audicions.

Acabo de fer referència a l'acte commemoratiu de tan nobilíssimes gestes en el qual es lliurà la Medalla d'Or ~~encun~~yada per l'orfebre Sunyer al mestre Millet i de Plata a tots els altres mestres i solistes, i de Bronze a tots els cantaires, i es descobrí, a més, la llosa commemorativa en l'escalinata del nostre Palau, segons el projecte de Jaume Llongueres. Em plau de reproduir ara les paraules que el mestre Millet dedicà a Albert Schweitzer en el seu discurs i per donar més valor i ambientació al seu sentit transcriuré tot el paràgraf: "

La sublimitat del geni de Bach i de la seva obra augusta, la "Passió segons Sant Mateu", qui la pot prou alabar? Doncs, com ens atrevirem nosaltres, o millor dit com jo, coneixent ma petitesa, vaig gosar empendrer la direcció de les execucions de obra tant alta? Jo us ho diré: Primerament fou per l'amor, per l'ubriagament del nèctar místic que regalima de la música aquella; per aquella fe profunda, i pietat ingènua que'm corprenia i em donava ànsies de rabejar-m'hi a pler, estudiant-la i fent-la estudiar als altres; perquè cap obra d'art s'estima prou, ni es coneix prou fins que un s'hi ha barallat per a dominar-la i fèrse-la pròpia; fins que aconseguix enmotllar-la, vivificar-la en els elements que te disponibles. Allavors un la canta tota: hi busca el sentit en sos més petits detalls fins que se la fa natura

pròpia. Jo era petit per això; però l'amor, l'enamorament dóna empena, dóna ales i lo alt fa semblar baix i dóna llum i força. Segonament tenia jo prou experiència dels medis que'm voltaven, del entusiasme dels nostres choristes, de l'ajuda dels mestres companys meus, sobretot de l'amic Pujol a qui es deu la seguretat i l'aplom dels nostres choristes en els grans chors de la "Passió". Comptava amb el valer d'alguns solistes catalans de primer orde, un d'ells, sortit de la falda amorosa del nostre ORFEÓ, i que ha resultat, com tots sabeu, un Evangelista inimitable. Coneixia el valer i el temperament dels nostres músics d'orquestra i sobretot sabia que si algun element ens faltava tenia un guia, un conseller, un procurador del qual en podia esperar tot compliment a tota falta d'elements i a tota mancança pròpia; aquest guia, aquest Mentor, era el Dr. Schweitzer. Sense el Dr. Schweitzer potser no hauriau encara gaudit de la "Passió" de Bach; a lo menys la nostra execució hauria pecat de una menys sòlida comprensió de l'obra. Ell fou, el Doctor amic, (el germà, com ell s'anomena a nosaltres), qui ens animà a l'estudi de l'obra, qui ens donà consells per a la seva interpretació, com també ho havia fet anys enrera en l'audició de la gran Missa en si menor. Per fi, ell s'oferí a buscar-nos tots els elements que'ns manquessin, i ell mateix executar la part importantíssima d'orgue. En aquest moment és just, justíssim que faci jo constar el nostre agraïment al gran crític de Bach, al gran apòstol de la seva obra; a aquell home abnegat i benefactor, el Dr. Albert Schweitzer. I heu's aquí com la part presa per mi en aquestes audicions va quedant reduïda a ben poca mida.

Deixem l'inoblidable mestre Millet i la seva modèstia exquisida i dediquem uns mots a la vida íntima d'Albert Schweitzer(que en l'audició de la Passió estigué acompanyat de la seva esposa), a casa el mestre Millet.

El meu record més viu és de l'època de les audicions de l'any 21, que per cert fou l'últim de l'estada del Dr. a Barcelona i l'últim de la col.laboració d'ell amb l'Orfeó Català.

Schweitzer, ja ho hem vist, com tots els grans homes, era senzill i casolà. Així, amb tot el seu renom llavors ja internacional, li plaïa molt l'ambient familiar, més encara si la seva llar per uns dies era la del seu entranyable amic Millet. Amb quina simplicitat i franquesa Schweitzer s'hi comporta! De quina faisó ell alterna durant les menjades en converses d'ordre familiar, i amb quina naturalitat discuteix amigablement sobre qüestions filosòfiques... i parla de música i sobretot del seu Bach. Quan parla de filosofia, ell sap que parla sobretot amb un amic i l'estima i el comprèn tant que està convençut que en el fons pensem igual. Millet també l'estima i li diu modestament: Com voleu que jo discuteixi amb un professional de la filosofia? Schweitzerriu bondadosament i les converses s'allarguen amb pena que hagi d'arribar al final. Per cert, això em recorda que aprofitant la darrera visita del Dr. entre nosaltres, Millet el portà a visitar la Sagrada Família i el seu genial arquitecte Gaudí. En anunciar un dia el meu pare a Gaudí la visita de l'il.lustre hoste i en donar-li compte de les obres filosòfiques per ell escrites i les que tenia en cartera, Gaudí mirant a Millet amb aquells ulls guspirejants i amb aquella punta d'ironia tan seva, respongue: "Porti'l, però em sembla que rebrà". Efectivament, Schweitzer, després de la primera audició de la Passió a Barcelona i acompanyat dels altres hostes alemanys, féu la visita anunciada a Gaudí per tal d'admirar el nostre gran monument arquitectònic. Jo ignoro si en aquell dia es va parlar de qüestions filosòfiques. Només sé que el gran organista va demanar a Gaudí si li havia plagut la Passió segons St. Mateu; i l'arquitecte genial que, com és sabut, no concebia un veritable art que no tingués la influència mediterrània, li contestà: "Sí, no em pensava que em plagués tant; però sospito que aquests - i en aquest moment senyalava el meu pare - ho han arranjat una mica!".

Schweitzer era un home d'una activitat contínua, pasmosa. No s'estava ni un sol moment parat. Recordo que, a casa nostra, aprofitava les hores vagatives que tenia per tal de treballar en les seves obres. Omplia quartel·les amb una facilitat extraordinària escrivint servint-se d'una tauleta convenientment col·locada a l'aire lliure al nostre terrat.

Quan tenien efecte els assaigs amb orquestra i el mestre Millet feia treballar passatges aïllats de l'obra bacchiana a diverses parts separades, Schweitzer no estava pas vagatiu: aprofitava el temps escrivint a la mateixa consola de l'orgue postals a familiars i amics o altres apunts relacionats amb les seves activitats. Hoste de casa nostra, si tenia temps per reposar, per curt que fos, l'aprofitava per dormir. I hofeia d'una manera podríem dir total, com si hagués de dormir durant la nit. Era tant el seu domini sobre si mateix, que quan es proposava dormir ho feia a l'instant. Com tots sabem, les nostres audicions de la Passió tenien efecte donant la primera part de l'obra a la tarda i la segona a la nit. Doncs bé, Schweitzer així que s'acabava la primera part, pujava al pis del mestre, es despullava i es ficava al llit, on feia portar-se un lleuger sopar: llavors es posava a dormir fins l'hora en què continuava l'audició de l'obra.

Jo, en aquell temps, era encara un noi i feia a casa els deures de classe, i estudiava el piano i la música en general. Recordo perfectament com Schweitzer em contemplava bondadós i àdhuc com em feia ~~tingir~~ alguna observació quan jo estudiava, ací caic, ací m'aixeco, els estudis de la "gran velocitat" de Czerny, autor que no era pas de la devoció del nostre hoste. Es amb emoció que, molt més tard, després de la mort del meu pare (a.c.s.) havia de rebre un dia una postal a la qual després em tornaré a referir amb la dedicatòria autògrafa d'una fotografia seva en terres africanes, i en la qual Schweitzer em recordava amorosament i amb certa enyorrança aquells moments. La postal fa així " Jo us veig com quan éreu noi i feieu els vostres deures de classe. I heus ací que ja sou home i un bon compositor de música. Us trameto aquestes ratlles per dir-vos que no us oblide. Em plauria molt venir a Barcelona però estic tan cansat i tan ocupat que no puc realitzar el projecte. He passat 10 anys seguits al bosc equatorial; hi retorno aquesta tardor. Dieu de la meua part moltes coses als germans catalans que es recordin encara de mi. De cor vostre devot, A. S.".

Suprimis

Les primeres aucidions de la Passió a Espanya són acabades. Schweitzer i tots els artistes estrangers que han estat col.laboradors nostres ja ens han deixat amb enyorança per ambdós costats. Tots ells s'emporten una impressió profunda, inoblidable de les audicions de l'Orfeó i de Lluís Millet. De Schweitzer no cal parlar-ne. En citar, fa poc, unes paraules seves, ho hem ben demostrat. En referència als altres, encara recordo paraules d'admiració que per la nostra interpretació tingué el gran tenor Georg A. Walter i el seu posat de suprema delectació quan contemplava el nostre estimat Vendrell recitant el paper sublim d'Evangelista que Millet li havia inculcat fins els replecs més íntims de l'ànima. Però això no és tot: tinc a les meves mans una lletra del gran Kapellmeister bacchià Siegfried Ohms, al quam em vaig referir en la primera part d'aquest treball, adreçada al meu pare un any després (1922)

en reemprendre la Passió a Barcelona (aquesta vegada no amb Albert Schweitzer a l'orgue sinó amb l'estimat mestre V.M. de Gilbert) en les quals audicions prengueren part els mateixos instrumentistes alemanys d'oboè d'amor, i una gran figura, el meravellós baix Albert Fischer. Heus ací, doncs, una mostra de ço que Siegfried Ochs escrivia al meu pare el 13 d'abril de 1922:

" Cher Monsieur et collègue! J'ai vu Flemming et Fischer, qui sont retournés de Barcelone depuis quelques jours, tous les deux enchantés du séjour et de l'exécutions excellente de la Passion. Fischer m'a dit que la manière énergique et pleine ^{de} vie dont vous dirigez l'oratorio lui ait fait une impressions profonde, ainsi qu'il ne pouvait guère chanter la partie ici a Berlin ' a la manière vraiment classique' que c'est le 'signum' de la plupart des sociétés chorales chez nous. C'est à dir, qu'il n'y a qu'un certain mezzo-forte pendant le concert entier, que les tempi ne sont jamais décidément vites ou lentes, etc.etc. Fischer a chanté la Passion déjà trois fois depuis son retour de chez vous et trois fois il l'a trouvé embêtant. Vous savez qu'il n'est pas suelement chanteur. Il a été chef d'orchestre, organistes et pianiste avant d'avoir découvert sa voix de basse; ainsi je pense qu'il vous fera plaisir peut-être si je vous raconte ce qu'il a dit".

En efecte, no podríem trobar un testimoni més imparcial i palpable de l'enorme impressió produïda per la Passió de Bach dirigida per Lluís Millet. I pensar que en aquells temps encara algun crític nostre regatejava al mestre les condicions per dirigir un conjunt simfònic-coral !!!

Es per aquest esperit que el nostre pare i mestre i (per què no dir-ho?) el Dr. Schweitzer infongueren a l'obra sublim de Bach, i que no oblidàrem pas els qui hi fórem, que triomfaren també les nostres audicions del 1958 amb motiu del cinquantenari del nostre Palau, trenta-set anys més tard. I és per la lliçó que dúiem gravada a la nostra ànima que poguérem també commoure el nostre públic. I també els artistes estrangers que col.laboraren amb nosaltres, que de manera palesa i espontània ens ho demostraren ací i per escrit, en lletres inoblidables, des del país llur, que desmenteixen de manera rotunda moltes llegendes i falsedats!.

El 1923 i sense les lluites que havien prostrat els pobles, presos en la ment d'Albert Schweitzer el projecte de retornar a l'Àfrica, i el 23 de febrer de 1924, després dels consegüents embalaments de caixes plenes d'instrumental mèdic i altres estris particulars, el Dr. parteix novament de Bordeus. Déu disposaria que la seva tornada a Europa no tingués efecte fins passats quasi tres anys i mig, el juliol de 1927.

Abans d'aquesta partida, però, el Dr. publica el llibre "Souvenirs de mon enfance". I d'ell són aquestes paraules: "Disposant-me a sortir cap a l'Àfrica, em preparava a fer un triple sacrifici: renunciar a l'activitat artística, abandonar l'ensenyament acadèmic, al qual estava lligat amb tot el meu cor, perdre la meua independència material, i quedar a la mercè, per tot el que restés de la meua vida, dels auxilis i l'ajuda dels amics. Jo havia començat a fer aquests tres sacrificis. Només els meus més íntims sabien que ells em costaven".

Arribat a l'Àfrica, li tocà de refer les construccions antigues del seu hospital, i de fer-ne de noves. En 1925, rebé nous col.laboradors mèdics. Particularment els serveis d'un doctor suís especialitzat en cirurgia, li foren d'una ajuda inestimable. Els malalts, agraïts pels serveis de Schweitzer, l'omplien d'obsequis. Bé és veritat que el Dr. i els seus col.laboradors passaven fonda pena per les malalties dels indígenes i també per llurs defun-

cions. A més, la selva estava plena de perills: bèsties que agredien l'home, en especial el lleopard i el goril·la; accidents provocats pels durs treballs dels negres, que recorrien al doctor amb llurs cames o peus trencats.

En la tardor de 1925, Schweitzer rep la col·laboració d'una nova infermera, una senyoreta d'Estrasburg. Amb aquesta nova aportació, el servei mèdic de l'hospital es componia només de cinc persones. Passaren dos anys i els malalts augmentaven perquè per tal de cercar més grossos salaris hom abandonava les plantacions. Schweitzer vol construir un nou hospital prop del riu i en lloc elevat. Calia desbrossar la vegetació que li ho privava, i se servia per a realitzar aquesta feina, d'acompanyants de malalts, voluntaris, i àdhuc dels mateixos malalts per tal d'estalviar els obrers. Els materials havien d'ésser de fusta no atacable per les termites. La missió catòlica, agraïda, fa ofrena al Dr. d'una piragua excepcional per tal de carregar materials, i que s'havia de remolcar per un canot de motor voluntari. Quan es tractava de transportar grans troncs, El Dr. hi intervenia també. Les missions, però, li cedeixen artesans i fusters. La casa dels malalts blancs compta amb vuit habitacions de dos llits. En la part destinada a hospital dels indígenes, hi ha una gran barraca que serveix de sala d'operacions, farmàcia, sala de consulta, laboratori, etc. A la pendent superior, hi ha la casa dels metges, amb les habitacions ben airejades. La cuina està situada en un bastiment separat per tal de no augmentar la calor general dels altres edificis. El galliner i l'estable estan convenientment separats per tal de no ésser víctimes de la malura de les formigues.

Després d'alguna variació en el reduït personal mèdic europeu, el 21 de gener de 1927 s'inaugura per fi el nou hospital, en el qual (la xifra és impressionant) es tracten cada dia dos cents malalts.

Els ^uno~~ms~~ ~~XXXX~~ col·laboradors i col·laboradores del Dr., li permeten de pensar a retornar per un temps a Europa. Schweitzer s'embarca a Port Gentil el 29 de juliol de 1927. En alta mar, escriu paraules d'enyor envers els pobres indígenes: "De quina faisó -diu- hom els estima malgrat les angúnies que ens donen! Quins bells trets de caràcter hom els descobreix, quan, malgrat alguns rampells i bestieses d'aquests grans infants, se'ns mostren veritables homes, De quina faisó ens obren el cor, quan nosaltres

els tractem amb afecte i paciència. Veig al lluny una línia verda darrera la qual els meus pensaments cerquen Lambaréné, que esdevé cada vegada més indistinta. ¿Està encara a l'horitzó o s'ha enfonsat en la mar? No hi ha pas dubte: solament la mar resta visible. Sense dir un mot, nosaltres (ell i algun col.laborador seu), ens estrenyem les mans i baixen a les nostres cambres a arranjar el nostre equipatge per tal de distreure'ns del dolor de la partida".

Si durant el primer sojorn a l'Àfrica Schweitzer perdé la seva mare en retornar de la seva segona estada en aquell país, el seu pare havia també mort. Llavors, diu un seu biògraf, el Dr. no pogué fruir per molt temps del merescut repòs i de la vida de família també amb la muller i la filla.

A Lambaréné augmentaven els malalts, sorgien, a més, noves malalties. Les reserves econòmiques estaven exhaurides per la construcció dels nous edificis dels quals ja hem parlat. Er^{en} precis^{es}, doncs, noves aportacions per a assegurar la continuïtat de l'obra. A aquest fi, Schweitzer dóna conferències a Suècia - país que també havia ajudat la seva obra - sobre Àfrica i sobre temes filosòfics (respecte a la vida, Vida de Jesús, doctrina de St. Pau), valora els orgues antics, exposa idees revolucionàries en relació a la interpretació de Bach.

L'estada a aquell país dura dues setmanes. Després de donar més concerts i conferències a Dinamarca passa l'hivern de l'any 27 al 28 amb la seva família. I en apuntar la primavera de 1928 ja el tenim novament empenent la ruta d'Holanda, examinant i valorant altra volta orgues antics, i donant conferències teològico-filosòfiques. Llavors es formen els "Grups Albert Schweitzer" destinats a propagar el seu esperit i sostenir la seva obra. Mentrestant Schweitzer reemprèn el seu treball sobre la mística de St. Pau.

Vers l'estiu de 1928 la ciutat de Frankfurt li concedeix el Premi Goethe. Era Schweitzer la segona personalitat a la qual era adjudicat: la primera havia estat Stephan George. Aprofitant l'estada a la vella capital alemanya, el nostre gran organista dóna un recital del seu instrument a l'església de Santa Caterina. A la tardor de 1928 efectua una nova "tourné" per Alemanya. El concert donat a Wiesbaden obté un èxit tan sorollós que el públic entusiasm^{at} li impedia de sortir del local. Després d'un altre recital, una pobre mare li demana d'anar a consolar la seva filla

malalta. En entrar a la cambra Albert Schweitzer, la noia oblida les seves fatigues.

Durant l'hivern de 1929 efectua una "tourn  e" de moltes setmanes a Suïssa. Hom ha de tenir en compte que en 1920 la Facultat de Teologia de la Universitat de Zuric l'havia nomenat doctor honoris causa,ⁱ que moltes de les recaptacions destinades a la seva gran obra provenien del país helv  tic.

A Estrasburg, al carrer Grenier, Schweitzer havia establert el seu despatx general d'Europa: eren unes veritables oficines d'aprovisionament en tots sentits, que ell dirigia des del seu lloc de treball.

A la tardor de 1929 prepara la seva tercera partida a l'  frica, que efectuaria acompanyat de la seva esposa, una infermera i 128 caixes d'equipatge: el mes de desembre embarquen a Bordeus en un vaixell americà. Pel camí s'esdevé un gros temporal. Mentre tothom estava trasbalsat, el Dr. treballava a la seva cabina en la seva obra sobre la mística de St. Pau, que volia enllestir abans d'arribar a Lambaréné. Efectivament, l'acab   la vigília de l'arribada.

El vaixell es par   a Port Gentil on Schweitzer tingué amistoses converses amb el P. Superior de la missió catòlica, molt bon amic seu. Aquest, en presentar-li un harm  nium que s'acabava de restaurar, prega el Dr. que toqui quelcom perquè fa molt de temps que no ha oït música. Schweitzer accedeix bondadós.

En el curs de la segona nit de trajecte fluvial, el vaixell es par   a la missió protestant de N'Gomo. El Dr. saluda els missioners i indígenes i els aporta mercaderies. L'endem   arriba a Lambaréné. Ell i la seva esposa foren acompanyats a la seva nova casa en llarga processó nocturna il.luminada amb la resplendor de teieres.

S'acostava Nadal. Schweitzer fa arranjar el tradicional arbre i distribueix obsequis als assalariats i indígenes de l'hospital. A partir d'any nou el nostre home tornà a celebrar el culte al nou hospital. Heus ací, doncs, una mica resumit, ço que en referència a aquests actes emocionats ens diu la seva biògrafa Maria Woytt Secretan: " A l'antic hospital els malalts podien anar cada diumenge a l'església de la missió. El nou hospital era massa allunyat. Per aquesta raó Schweitzer celebra tots els diumenges un culte pels malalts i les seves famílies.

" No és pas fàcil reunir un cert nombre d'indígenes al mateix

indret i a hora fixa. A les nou, un infermer, tocant una campaneta passa per totes les seves barraques i crida els malalts que poden caminar pels seus propis mitjans, i tambe els qui els acompanyen al carrer interior de l'hospital..

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

" - El doctor, que faci el favor d'esperar-se un moment fins que jo hagi acabat de menjar el meu arròs.- - Jo vaig al bosc a cercar fusta: quan n'hauré tornat, ja hi aniré. - Nosaltres hem de parlar una mica: hi anirem més tard/

"Després de molts esforços, la major part d'ells es troben reunits Però durant el culte hi ha sempre anades i vingudes. Un diumenge un home cridà amb veu alta que al seu entorn hi havia una piragua amb peixos fumats per vendre. Llavors tots els auditors es precipitaren vers el riu(al desembarcador) i en no haver-hi mitjà de retenir-los, el culte solament es pogué reemprendre quan hom hagué venut tots els peixos. Durant el culte, les bèsties inofensives es passegen tranquil.lament entre els assistents: gossos, bous, ànecs, sense molestar ningú; a vegades, els micos xisclen sobre les palmeres i teulades.

"El doctor se situa sobre la teulada d'una barraca al carrer principal de l'hospital. Els malalts de les barraques veïnes poden veure-~~L~~ i sentir-lo des dels seus llits; els altres resten al carrer, drets o asseguts. Tots escolten amb atenció i molts d'ells senten parlar de l'^yevangeli per primera vegada. El doctor comença per tocar un càntic a l'harmòni i si hi ha ha deixebles de la missió ~~exterior~~ ells canten un coral. De seguida comença a parlar. Està rodejat de dos intèrprets i cadascun tradueix les paraules franceses del sermó en dues llengües indígenes, frase per frase. D'aquesta manera cada frase es tradueix a 5 llengües i cada oient té temps de reflexionar-hi, fins que la seva llengua és oïda de nou. "El sermó és curt, i molt simple... Cada noció inconeguda ha de ser explicada immediatament o substituïda per una noció coneguda. Així, allí on ha Bíblia ^{empra} ~~usa~~ el mot pa, per exemple, hom ha de trobar el seu equivalent... el cavall és transformat en un elefant, la vaca en una cabra. Aquesta transposició de mots exigeix molta atenció i una preparació especial.

"En els seus dos primers sermons, el doctor parla de Déu com del Déu únic i de Jesús que és presentat com a rei dels cors. Sempre que parla de Jesús, afegeix 'el rei dels cors', a fi que els nou

vinguts als sermons següents que sentin aquest nom per primera vegada, puguin associar immediatament una idea al mot. La idea del doctor (presa moltes voltes de la Bíblia), com a base del seu sermó, és repetida el més sovint possible per tal que entri millor en l'esperit dels oients i explicada amb comentaris i paràboles extretes de la vida dels indígenes. En cadascun d'aquests sermons ell afirma amb curts mots o frases, entre altres coses, que Déu no solament coneix tots els homes, sinó també les seves accions i pensaments. Quan els parla de les supersticions... ell entra en un domini de llur vida espiritual que és causa de turment continuat pels indígenes; i llavors ells senten que el doctor coneix i comprèn les seves angoixes. Es proposa fer néixer en ells el desig de pau i bonesa que trobaran solament en el Crist abandonant-se i obeint la paraula i els manaments de Déu.

"Heus ací, per exemple, la fi del sermó sobre el reialme de Déu: 'Us anunciem la paraula de Jesús perquè tots vosaltres qui haveu vingut de lluny pugueu dir-vos: Oh, jo conec Jesús. Jo sé que ell és el rei, i que ha de ser també el rei del meu cor. Fins ara el vostre cor era com un poble en què hi havia molts amos dolents. Aquests amos dolents són els mals pensaments. Hi ha el gran amo que s'anomena mentir. Un altre que diu: feu-vos rics! Robeu! Mentiu! N^{hi} ha encara un altre que és la dolenteria que us diu: Agrediu-vos sigueu dolents. Un altre que és la peresa. I tots aquests són amos en el gran poble del vostre cor. Ara responeu-me: si l'amo d'un poble és dolent, aquest pot ésser feliç? Car el cor feliç està tranquil com un llac sota el sol, mentre que el malaurat és com l'Ogoué quan la tempesta comença. I si ara jo us demanés si el vostre cor és feliç i tranquil m'hauríeu de respondre: No, doctor, si jo escolto el meu cor, sé que no sóc feliç. No obstant, cada cor vol ésser feliç i estar tranquil. Això ho saben quasi tots els salvatges. Els cors dels homes són sempre els mateixos i tots volen estar tranquils i feliços, tant els dels blancs com els dels negres. Però solament hi ha un amo que pot fer que el nostre cor l'obeeixi, que esdevingui tranquil i feliç: es Jesús. Es per això que, feu ço que feu, heu de pensar sempre: el meu amo ho permet?. Per això jo us dic a tots: Jesús ha de ser l'amo del vostre cor! Els qui així procedeixin tindran el cor tranquil i sabran ço que és el reialme de Déu en el cor. Jo us dic, per tant, a tots: pregueu per tal que el reialme de Déu davalli al

món i preguem perquè davalli al nostre cor'.

" Quan el sermó acaba, s'executa un altre càntic i el Dr. explica en poques paraules ço que és la pregària. Llavors, juntes les mans, tots preguen. Després s'escampen i asseguts entorn dels focs respectius, comentem ço que acaben d'oir."

Tornem ara als contactes de Schweitzer amb Millet. El Dr. continua pensant en ell i el diumenge de Passió de 1930 li dirigeix la lletra que llegirem en quasi tota la seva integritat: " Estimat amic: Jo he pensat tot el dia en vós i els germans catalans, en record de la Passió de Bach que donàrem junts aquest dia (fa deu anys em sembla) i m'imagino que vos doneu també avui una de les dues Passions. I per tal que ho sapigueu, us ho escric. Penso tan sovint en vós! La meva gran tristesa ha estat d'haver passat dos anys a Europa sense trobar el temps per venir a casa vostra. Era precis que jo acabés la gran obra sobre la mística de St. Pau i donés els concerts promesos fa molts anys. Heus ací la raó per la qual no he trobat el camí de Barcelona. Però la pròxima vegada això serà sens falta. Em friso de tocar-vos les grans obres de Bach tal com jo les interpreto ara. El pla és el mateix d'abans però he arribat a realitzar millor les coses tal com les penso, car he perfeccionat més encara la tècnica de la meva mà per tal de realitzar la plasticitat del joc tal com el sento. Ara vaig a asseure'm al piano amb pédalier d'orgue per estudiar una fuga, tal com ho faig cada vespre quan no estic massa cansat.

"Heus ací, doncs, que he retornat a Lambaréné el mes de desembre de l'any 29. Estic talment ocupat amb el meu treball que em sembla un somni que hagi passat dos anys a Europa. Com a ajuda, tinc dues dames metgesses i set infermeres europees. Un metge suís que havia de venir, ha mort en el vaixell en ruta.

"L'hospital és sempre molt ple. Aquest mes arribarà un nou metge. La meva esposa està també amb mi a Lambaréné. La seva salut no és molt bona; però suporta el clima més bé del que era d'esperar. No obstant, pensa retornar al final de mes. La meva filla és a Europa. Està bé. El seu gust és estudiar el piano per a tenir després el permís de tocar l'orgue. El llibre sobre la mística de St. Pau està acabat. El darrer capítol l'havia escrit al vaixell en retornar aquí. Serà traduït a l'anglès. Llavors us l'enviaré.

M'assabento amb joia pels diaris, que el règim ha canviat a Espanya; me n'alegro per Catalunya, que tan estimada és del meu cor. Amb els meus bons pensaments per a vos i tots els germans catalans. A.S.". Afegeix també al final: " Fumeu 17 cigarretes en nom meu i beveu vi rosat amb porró a un metre de distància de la vostra boca i vol dir xerricant - amb tots els amics entorn d'una taula a l'Orfeó. De cor, A. Schweitzer".

El Dr. reprèn els treballs de construcció i condicionament del seu hospital per alienats, leprosos, tuberculosos, maternitat, magatzem de provisions, magatzem de medicaments i reserves. Pels malalts atacats d'una espècie de verola, construeix una barraca especial sobre una petita muntanya airejada, a vint minuts de l'Hospital. Arranja desperfectes i podridures. Cerca solucions per la potabilitat de les aigües. Construeix noves barraques, ara amb fonaments de pedra i cisternes per recollir l'aigua de la pluja i un jardí apte per plantacions alimentícies.

L'any 1931 és inaugurat pel Dr. amb un toc de campana. Aquesta és una recent donació dels Amics d'Alsàcia del Dr. Schweitzer. "La campana - diu ell- és la veu del bon Déu. Crida per pregar el diumenge i també quan és hora de dormir". I afegeixen els indígenes: "L'egong del començament del treball diari del Dr.". Sant Joan i el primer d'agost se celebren amb grans fogueres. El 15 d'agost el treball queda reduït al mínim com si fos diumenge. El Dr. efectua excursions amb els indígenes en plena fraternitat Treballa també en una curta nova autobiogràfica que es proposa enllestir abans de la seva nova partida.

El 7 d'agost de 1931 escriu novament al seu amic Millet des de Lambaréné: "Estimat germà català: Com penso en vós en esdeveniments tan importants per Catalunya. On anem a parar? Tindreu la força de resistir el comunisme i el bolxevisme? Jo m'he emocionat molt en veure a les revistes il·lustrades les imatges dels convents en flames ... ¿Tindreu l'home fort que guiarà aquesta revolució i la portarà pel bon camí? Així ho desitjo de tot cor per vosaltres, mes jo estic també amb ànsia. No estem pas al final d'aquestes proves. Que Déu us guardi!! Gràcies de la vostra bona lletra. Estic content quan vós em doneu tantes noves! Pobre germà català, prou de cigarretes (el mestre Millet havia decidit de no fumar més

puix li era perjudicial per a la salut). Per ací tot va bé, El metge i la doctora que treballen amb mi estan molt bé, Tothom està bé. La doctora amb una infermera i deu "porteurs" han anat a fer una 'tournéé' medical per l'interior per dos mesos i probablement arribaran a 500 km de Lambaréné! Podeu veure que les meves dames tenen iniciatives. Van per contrades habitades exclusivament per salvatges. Jo no m'allunyo de Lambaréné. Que viatgin els joves. Expliqueu moltes coses de part meva a tots els Germans catalans. Amb els ⁷ millo⁷ts pensaments, vostre devot A. S."

El 22 de març de 1932 el Dr. Schweitzer fou pregat de fer el discurs commemoratiu del Centenari de la mort de Goethe en la vila natal de Frankfurt. Ell refusà l'oferiment contestant que no era especialista en aquelles matèries. El prec es renovellà amb el vot unànimе del Consell Municipal i de la Universitat. Llavors Schweitzer acceptà. I en el vaixell que el portà novament a Europa escriví el discurs.

El nou retorn, doncs, de Lambaréné a Europa s'efectuà el 7 de gener de 1932. Després d'acomiar-se amb tendresa dels seus dominis espirituals, Schweitzer efectuà, també, un emocionant comiat al cementiri en el qual reposaven tants amics seus indígenes que no havien superat llurs malalties malgrat els esforços del Dr., entre ells l'infermer negre estimat que l'havia acompanyat dues voltes a Europa.

D'arribada al nostre continent, el primer acte important de Schweitzer és el gran discurs, que fa sensació, pronunciat a l'Opera de Frankfurt amb motiu del Centenari de la mort de Goethe (22 març 1932) que fou precedit per l'audició solmne de la "Simfonia Heroica" de Beethoven i seguit per la d'una de les suites d'orquestra de Bach.

El nostre amic segueix treballant en l'obra "Filosofia de la civilització" i es decideix a començar-ne una altra titulada "Els pensadors de l'Índia", tot pensant també en un altre llibre sobre les filosofies xineses, per a consagrar-se desorés encara a la continuació de la seva "Civilització i ètica".

Schweitzer, que viu ara a la seva residència de Gunsbach, treballa en la direcció de la construcció d'un nou orgue per a aquella església parroquial que ofereix la particularitat de servir indistintament per al culte catòlic i el protestant. Fixem-nos, doncs, com les activitats vocacionals de Schweitzer s'enllacen sempre totes

d'una manera harmònica i ordenada.

En la primavera de 1933, s'escau el quart retorn de Schweitzer a Lambaréné. Aquesta vegada l'estada a l'Àfrica no és llarga, car en la primavera de 1934 retorna a Europa, donant a l'estiu del mateix any el darrer cop de mà als "Pensadors de l'Índia". En començar l'hivern fou cridat per la Fundació Gifford per uns cursos a les Universitats d'Oxford i Edimburg.... I el 14 de gener del 35 celebra el seu 60è aniversari bo i preparant una altra sortida (la cinquena) a Lamberéné. Abans, però, enregistrarà 30 discos (casa Columbia) amb l'orgue de Sta. Amèlia d'Estrasburg.

L'estada a l'Àfrica encara és més curta: dura només mig any. El diumenge de Passió (1935) el seu record vola una altra vegada vers el seu amic Millet: "Estimat amic: És el diumenge de Passió... i jo torno a pensar en la Passió de Bach a Barcelona. Que bell va ésser de viure aquells dies allà. Certament que vós hi penseu també en aquestes diades.... Des de finals de febrer que estic de nou a Lambaréné ofegat de treball. L'hospital és massa petit encara, i cal que jo construeixi més. Nosaltres som en aquest moment quatre metges i 8 infermeres europees. Hi ha 300 llits pels malalts negres. Tenim en aquest moment 40 malalts de la son i molt de lepra, beri-beri ... Ara ací és estiu i fa molta calor. Les mandarines i les taronges estan a punt de madurar. Al vespre, estudio regularment l'orgue. Després, preparo cursos de filosofia per a la Universitat d'Edimburg. Lectures que jo haig de fer d'octubre a desembre d'aquest any. Retornaré, doncs, pel setembre. Després d'haver fet el curs, restaré en la solitud per tal d'acabar un llibre. Tot seguit retornaré a l'Àfrica. El 28 d'octubre toco Bach a Londres. Hi penso donar molts concerts. (...) Digueu moltes coses de part meua a tots els germans catalans, Jo no els oblidó. I espero trobar un dia el temps per venir de nou entre vosaltres. De cor vostre devot. A.S."

Efectivament, en finalitzar l'any 35 i durant el 36 Schweitzer celebrà innombrables concerts i conferències a Europa, sense oblidar d'equipar de nou doctors i infermeres.... I el diumenge de Passió torna a pensar en nostre fundador des d'Estrasburg: "Estimat amic: És el diumenge de la Passió. Sóc a Estrasburg en la tranquil·litat de la meua petita cambra de treball. Dintre de poc haig d'anar a estudiar l'orgue per un concert. Mentrestant us escric aquestes paraules per dir-vos que jo penso sempre particularment

en vós aquests dies, en els quals fa anys nosaltres vàrem donar junts la Passió de Bach. Quants records!"

Com sempre, parala al mestre de la seva vida i activitats: diu que a finals d'any tornarà a l'Àfrica. Ordinàriament, afegeix, ara viu a Lausanne amb la seva esposa i filla, aquesta per tal de seguir els seus estudis i la primera perquè no suporta bé el clima de la ciutat alsaciana. A Estrasburg hi ha gran agitació política i a Lausanne també hi ha bons orgues per estudiar. (L'espai ens manca per seguir el Dr.)

El mestre Lluís Millet no acostumava a fer esborranys de les seves lletres. Per fortuna, en posseïm - entre pocs altres- el que vaig a llegir en quasi tota la seva integritat, contestant al Dr.:

" Mon estimat Schweitzer: Gràcies de la vostra lletra. Ja veig com us recordeu sovint de la nostra Passió. Jo també. Encara n'estic emocionat. Després nosaltres havem donat a l'Orfeó cantates, darrerament una part de la 'Gran Missa'; però la Passió és el cim de l'art que lliga a la Divinitat.

"Veig com vos continueu absolutament el programa de la vostra vida dedicada al bé del pròxim, a aprofundir la raó del viure, a l'art noble del gran Cantor. Jo també continuo, però, el meu programa que ~~é~~ és molt més senzill que el vostre. Jo, solament la música, sens oblidar de lligar-la a la glòria de Déu i a la sana emoció del poble. I encara Déu sap si jo he complert tot el meu deure".

"En aquests dies d'abril tindrem a Barcelona el III Congrés Internacional de Musicologia, en el qual veig que en el tema ~~organogràfic~~ organogràfic s'hi troba una conferència del canonge Matthias d'Estrasburg. Tindrem pels mateixos dies l'organista del Conservatori de Stuttgart (ja no em recordo del nom) que sembla que dedicarà un concert als memebre ~~del~~ del nostre Orfeó amb el nostre orgue (....) Nosaltres ens estimaríem més tenir assegut a l'orgue l'estimat Schweitzer. Després, donarem dintre d'aquest Congrés una audició de música polifònica antiga espanyola i moderna catalana. Al final de maig cantarem la 'Missa' íntegra de Bacg amb el Kyrie i el Credo que l'any darrer no vàrem tenir temps d'estudiar (Afegeixo jo: i que projectada després per la tardor amb l'Orquestra Pau Casals no es pogué donar per l'esclat de la guerra civil).

"Tot això - afegeix el mestre- amb el meu treball com a director de l'Escola Municipal de Música i els meus cants d'Església, és un feix massa gros per un home com jo, que té la joventut molt lluny. Sí, estimat meu, jo ~~dós~~ quasi vell; però sofreixo perquè soc

vivament esclau del deure, que em comana; i jo crido, faig grans moviments; però la veu se'n va i el pit diu ... ja n'hi ha prou!.

" Mon estimat Schweitzer: la nostra Pàtria sofreix una gran confusió. Estem en ple laïcisme, la qual cosa vol dir que estem deixats de la mà de Déu. Sembla que tenim els nostres governants, però la llei sense la llei de Déu no és la llei, és la mentida!

"Ai, las! Els germans catalans no estan pas gaire contents; però això els aconsolen molt els bons records del germà Schweitzer.

"Tot el meu afecte, Lluís Millet".

A primers de 1937, Schweitzer solca novament el vaixell per a Africa. Aquesta volta serà per més de deu anys de durada, car no podem quasi tenir en compte la curta estada europea en febrer de 1933, car la situació política era tan crítica que el Dr. se'n tornà a Lambaréné amb el mateix vaixell. Una nova guerra es considerava inevitable. Quan esclatà, sis mesos més tard, Schweitzer presentia que estaria allunyat per molt temps de la seva pàtria.

En 1940 quan els exèrcits del general De Gaulle invadiren Africa, Lambaréné fou respectada per les dues parts en lluita, i Schweitzer pogué continuar rebent els ajuts d'Europa.

Les enormes preocupacions del "germà dels catalans", com ell mateix s'anomena, no el fan oblidar d'ells.

S'esqueia el diumenge de Passió de l'any 1938. La nostra terra, tots ho sabem, passava temps calamitosos i el Dr. tornava a pensar en el seu amic Millet i li escriví com era, quasi podríem dir, de tradició en ell, en l'aniversari de l'audició de l'obra magna de Bach a Barcelona:

"Estimat amic: Com tots els anys, en el diumenge de Passió, vinc en el record de la vostra primera audició de la Passió segons St. Mateu i els meus pensaments volen vers vós. Veig encara el públic en massa davant d'Orfeo, per tal de comprar les entrades des del matí. I feia sol. I hom deia: La guerra, s'ha acabat; el món estarà en ordre altra vegada. I heus ací que el món encara sofreix sempre, i de quina manera!. En rebre noves d'Europa, penso sempre en vós i en els amics de Barcelona, i en totes les angoixes que vosaltres passeu... No passo pas un dia sense pensar en vós. Ací em teniu fa més d'un any a l'Àfrica.... Continuo el meu treball i crec que sóc un privilegiat de tenir com activitat l'ajuda als qui pateixen

Nosaltres aquí podem fer molt de bé ... Mes...fins quan tindrà els mitjans per tal de mantenir la meua obra? (...) A reveure, estimat amic, els meus bons pensaments a tots els germans catalans. De cor, vostre devot, Albert Schweitzer".

I... altre cop el diumenge de Passió (ara de 1939) en què no podia faltar l'acostumada remembrança: "Estimat amic: I heus aquí encara el diumenge de Passió que torna i els meus records que revénen vers vós. Que en va ser de bell aquell dia en el qual nosaltres vàrem donar la Passió de Bach. I quina sort que aquell dia ignoréssim tot ço que l'avenir ens portaria. De quina fàcil penso en vós en aquests darrens mesos! I amb quina ànsia! Doneu-me noves vostres i d'aquells que jo he conegut al vostre entorn. I què és de la vida musical?

"He arribat ja el meu 3er any a l'Àfrica. Treballo molt, però trobo encara el temps per a dedicar-me a la música i al treball filosòfic. Frueixo treballant en la solitud i en la calma. Que hi ha la gran natura que ens recomforta sempre. Ah, las! jo tinc també sempre una pila de neguits. Sostenir el meu hospital en aquests temps tan difícils, no és fàcil. Mes no em descoratjo. Per sort, suportó bastant bé el clima tan dolent...". Una vegada acabada aquesta lletra, Schweitzer afegeix: "Doneu-me també noves del vostre fill".

Ha passat un any i la mateixa "tonada" es torna a fer sentir amb tons d'enyorança per la veu del Dr., el diumenge de Passió de 1940: "Estimat amic: És el diumenge de la Passió i jo penso en aquell diumenge de Passió en el qual vam executar junts la Passió segons St. Mateu. Que coses que han passat després! Per quines tristeses hem passat! Però els bons records resten. Ningú no ens els pot prendre.... I pensar que a nosaltres ens ha tocat el torn d'estar privats de la pau(...) Malgrat la guerra, el meu hospital continua igual, però quantes dificultats! I fins quan tindrà els mitjans necessaris? Crec que serà molt difícil!... Fa més de tres anys que sóc a l'Equador. És molt. Hi restaré fins a la fi de la guerra. Sortosament (és, en veritat, una gràcia de Déu) suportó bastant bé el clima terrible. Tinc, no obstant, energia per a estudiar l'orgue i treballar en un llibre de filosofia (...) Quan serà que tocaré l'orgue per a vosaltres? He fet discos dels preludis i fugues de Bach... i de dos corals de Cesar Franck.... Saludeu tots els germans catalans... L'orgue vostre, està encara en bon estat?..."

Aquesta lletra és contestada pel mestre Millet per una altra de la qual havem trobat ~~h~~'esberrany. En ella hi ha latent una idèntica enyorança i una humaníssima melangia:

" Mon estimat Schweitzer: Gràcies de la vostra lletra del diumenge de Passió. Aquests bons records m'aconsolen. Verament ~~hem~~ passat tots dos moltes tristeses. El món no marxa bé, i l'art, la música, estan malalts. Els esperits contorbats ~~no~~ canten L'orgue nostre resta mut fa molt de temps i espera les vostres ~~mans~~ per a cantar la seva resurrecció.(...) Jo sóc avi d'una nena de tres anys i d'un noiet de deu mesos. Ells són l'alegria de la nostra casa, el raig de sol de la meva vellesa.

"Desitjo sentir els vostres discos dels preludis i fugues de Bach i dels dos corals de C.Franck.Sento de no veure-us i no poder oir-vos.

"Els germans catalans, els meus companys d'art, Gibert, organista de la Passió en la vostra absència, i en Salvat i en Comella, professors de l'Orfeó, són morts.Requiem aeternam dona eis,Domine! I altres germans del Consell també són morts. Hom comença a trobar se sol en el món...."

En 1941, Madame Schweitzer que, enmig de moltes dificultats anà de França a Lambaréné per tal de reunir-se amb el seu marit, passà per Barcelona el 8 de juny de 1941 i sojornà en la llar del mestre Millet. Extraiem els següents paràgrafs de la lletra que aquest posà a les mans de la Sra. Schweitzer per tal que fos lliurada al seus espòs i els copiem amb emoció,perquè aquesta és la darrera comunicació entre els dos grans amics:

"Estimat Dr. Schweitzer: Tinc el gran plaer de donar aquestes ratlles a 'Madame' per tal de saludar-vos directament, repetint, una vegada més, els bons sentiments envers vós. Sabem,per mitjà de Madame, que la vostra salut és bona i que la bona obra que realitzeu a l'Àfrica continua en bé dels pobres negres(....) La nostra vida artística encara està quasi paralitzada; el nostre orgue ha esdevingut mut; però hom fa concerts al Palau (ara "Palaci") però nosaltres no cantem exteriorment. Solament fem alguns assaigs esperant millors temps per prosseguir la nostra obra, Penseu, estimat doctor, que el mes de setembre d'enguany farà cinquanta anys de la nostra fundació, mig segle que nosaltres comencàrem a cantar i ara ... en fi, Déu sobre tot! La nostra vida amb el cant de la 'Passió' de Bach ha valgut alguna cosa davant Déu

mai i en tenim proves continuades.

Tot el món civilitzat seguí exalçant la seva figura, Publicacions, conferències, concerts, honors sense fi, entre els quals citarem el Premi Nobel de la Pau (1951), celebracions sens nombre pel seu 80 aniversari (1953) fins que el desembre de 1959 emprèn per catorzena vegada el retorn a l'Àfrica on pràcticament havia de romandre fins la seva mort.

I acabo. En un dels seus emocionants sermons a Sant Nicolau d'Éstrasburg, Albert Schweitzer escolleix per tema "la fidelitat", prenent per lema les paraules de l'Apocalipsi: "Sigues fidel fins a la mort i jo et donaré la corona de la vida". I diu el Dr. entre altres coses admirables: "Jo no sabia definir-vos pas ço que significa ésser fidel. Car la veritable densitat d'aquest mot comença allí on cessen totes les precisions explicatives. I no-gensmenys, tots sentim al fons de nosaltres mateixos ço que ella significa. Tot el millor que nosaltres posseïm de coneixements i d'energies no és res si no està marcat pel segell de la fidelitat!"

No podríem trobar dos homes més fidels als seus ideals que Schweitzer i Millet. Per això, amb tot i les seves diferències, tan harmòniques en el fons, s'estimaven i es comprenien tant. Fidels fins a la mort sense que ningú pogués fer trontollar les seves conviccions.

Evoquem-los i prenem-los com a exemple.

Lluís Me Millet